

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015

Haapajärvi

MAAKUNNALLISESTI JA VALTAKUNNALLISESTI (RKY 2009) ARVOKKAAT ALUEET SEKÄ NIIDEN SISÄLTÄMÄT KOHTEET

HAAPAJÄRVI

Haapajärven Kauppakatu

Haapajärven kaupungintalo
Haapajärven lukio
Hiljalankatu 3
Häggmannin kahvila (Kauppakatu 16)
Kauppakatu 21
Kauppakatu 22
Kauppakatu 23
Kirkkokatu 6
Kulttuuritalo
Seurakuntatalo
Yhdyspankki

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
valtakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

Haapajärven kirkkoranta (RKY 2009)

Entinen Ronkaalan kappalaisen pappila
Haapajärven kirkko ja tapuli
Kattelus
Kulttuuritalo
Laurikkalan pappila
Presidentti K. J. Ståhlbergin lapsuudenkoti
Seurakuntatalo

valtakunnallisesti arvokas

valtakunnallisesti arvokas
valtakunnallisesti arvokas
valtakunnallisesti arvokas
valtakunnallisesti arvokas
valtakunnallisesti arvokas
valtakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

Haapajärven rautatieasema-alue

Haapajärven osuusmeijeri
Haapajärven rautatieasema ja rautatieläisten asuinalue
Haapajärven rautatieaseman viherympäristö

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

Harjunniemi

Harju
Niemi
Rantaharju
Vanha Harju

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

KUUSAA

Kaakilanpuhto

Hovi
Järvelä
Kaakilanpuhto
Kontiola
Uuputaival

maakunnallisesti arvokas

paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas

Siiponkoski ja Isosaari

Jaakola
Mäkelän aitta

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
paikallisesti arvokas

Vehkapuhto

Losku
Seppä

maakunnallisesti arvokas

maakunnallisesti arvokas
maakunnallisesti arvokas

MAAKUNNALLISESTI ARVOKKAAT KOHTEET, JOTKA EIVÄT SISÄLLY ALUEISIIN

Kohteet on merkitty luetteloon maarekisterikylittäin

HAAPAJÄRVI

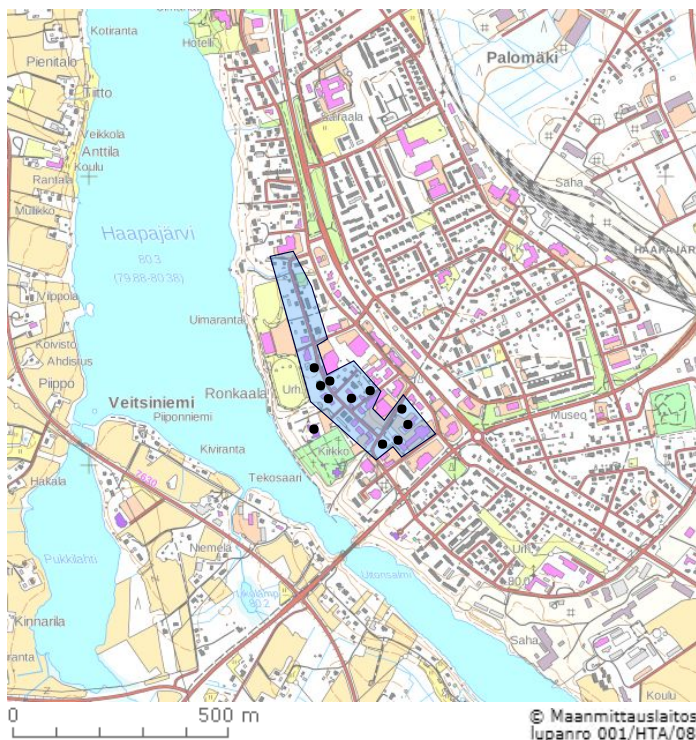
Haapajärven asevarikon asunnot
Haapajärven ensimmäinen sairaala ja kunnanlääkärin talo
(Kukkaniemi)
Haapajärven entinen vanhainkoti, Karjalahden kartano
Haapajärven kasino
Haapajärven kotiseutumuseo
Haapajärven maa- ja metsätalousoppilaitos
Hautaperän tekojärven alue
Herrala (Siili)
Hirvipuhto
Kaunisto
Kesolan luhti
Kumisevan vanha koulu
Leppälä
Niinikangas
Nokare
Pajulan aitat
Pehkonen
Peltomäki
Rauman kauppakartano
Rosenlew yhtiön virkatalo (Järvenpää)
Saari
Taiteilijakoti Jykelä
Uusi Välioja
Vitikantien käkikellotalot
Väliojan kansakoulu
Ylipään koulu ja Lemmensilta

KALAJA

Kalakankaan koulu
Kalakankaan nuorisoseuran lava

KUUSAA

Ahjola (Oksavan vanha koulu)
Aholan paja
Jokelan koulu
Jämsä
Kopolan koulu
Laitila
Myllylän talot (Ent. Myllylän talot ja Viinala)
Nurkkala
Olkkolan kyläkirKKo
Pölkypaja (Kuusisto/Heikkilän paja ja pihapiiri)
Ristikankaan metsäkämpä
Tuomaala
Viinala
Viitala (Rannan koulu)
Yliaho (Nurkkala)

alueen nimi: **Haapajärven Kauppakatu**

pääas. kunta: Haapajärvi

pääas. kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: taajamaympäristö

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Haapajärven kaupungintalo

Haapajärven lukio

Hiljalankatu 3

Häggmannin kahvila (Kauppakatu 16)

Kauppakatu 21

Kauppakatu 22

Kauppakatu 23

Kirkkokatu 6

Kulttuuritalo

Seurakuntatalo

Yhdyspankki

kuvaus:

Haapajärven Kauppakatu on edustava ja arvokas esimerkki maaseututaajamille vanhastaan tyypillisistä liikerakennusten rajaamista kauppakaduista. Kadun varsilla sijaitsevat eri-ikäiset liikerakennukset, asuinrakennukset ja julkiset rakennukset muodostavat mittakaavaltaan yhtenäisen ja miellyttävän kokonaisuuden, joka kertoo tarinoita taajaman historiasta ja elinkeinotoiminnan kehittymisestä.

Kauppakatu on tiiviisti kaksikerroksisten rakennusten rajaama. Katutila on selkeästi rajautuva ja mittakaavaltaan hyvin miellyttävä. Rakennuskannalle on ominaista kerroksellisuus: vanhimmat rakennuksista ovat peräisin 1900-luvun alusta, nuorimmat 1900-luvun lopulta. Vaikka osa rakennuksista on varsin tavanomaisia maaseututaajamien rakennuksia, muodostavat ne yhdessä arvokkaan, mittakaavallisesti hyvin yhtenäisen kokonaisuuden. Toisaalta ns. tavanomaiset taajamien vanhat liikerakennukset ovat nykyään käyneet harvinaisiksi, ja niistä edelleen jäljellä olevat ovat arvokas osa taajamien historiaa ja kerroksellista kulttuuriympäristöä.

Kauppakadun varsilla on useita maakunnallisesti arvokkaita rakennuksia. Niistä vanhimpia ovat Häggmannin kahvila, 1900-luvun vaiheen kauppatalo, sekä 1920-luvulla rakennettu Hiljalankatu 3 ja 1900-luvun alkupuoliskolla rakennettu Kauppakatu 22. Kulttuuritalo, entinen suojeluskuntatalo, on valmistunut vuonna 1940 ja yhdyspankin kaksikerroksinen liikerakennus vuonna 1949. Jälleenrakennuskautta edustavat Kirkkokatu 6, joka on yksi harvoista Haapajärven keskustassa säilyneistä asuin- liikerakennuksista jälleenrakennuskauden asussa, Haapajärven lukio, joka on rakennettu 1950-luvulla ja peruskorjattu ja laajennettu 1980- ja 1990-luvuilla, sekä Kauppakatu 21, asuinliikerakennus 1950-luvulta. 1960- ja 1970-lukujen rakentamista edustavat vuonna 1968 valmistunut seurakuntatalo, joka edustaa aikansa tyypillistä arkkitehtuuria, sekä vuonna 1979 valmistunut Haapajärven kaupungintalo.

Kauppakadun eteläisenä päätteenä sijaitseva yhdyspankki sekä kadun taitteessa sijaitseva jälleenrakennuskauden asuin-liikerakennus ja Haapalankadun päätteenä sijaitseva kulttuuritalo ovat myös maisemallisesti arvokkaita maamerkkirakennuksia.

Kauppakadun lisäksi sen poikkikaduilla, Hiljalankadulla sekä Haapalankadulla, on säilynyt muutama jälleenrakennuskauden puutalo ja kokonaisia kortteleita, jotka luovat miellyttävää pienimittakaavaista miljöötä.

historia:

Kauppakadun neljä vuosikymmentä kauppias Erkki Saaren muistelmien mukaan.

Vuonna 1961 Haapajärven keskusta saavuttiin Kauppakatuä pitkin, ja silloin vielä autoliikenne oli vähäistä. Hevosilla kuljettiin ja maito kuljetettiin maitoastioissa meijeriin. Yrityksistä oli olemassa silloinen Hankkija, jonka varasto- ja korjaamotoiminta tuli sijoitetuksi Haapasen navettaan, kun konekannan lisääntytyä tilantarve kasvoi.

Silloisia muita liikkeitä Kauppakadun puukortteleissa olivat: Autokoulu Savusalo ja Salaman kahvila, Haapajärven ensimmäinen ruokahuoltola. Ajan näyttäjät eli kelloja ja kultaa myytiin seuraavassa A. Liimataisen liikkeessä. V. Kotilaisen Sekatavaraliikkeen ikkunassa oli läpi vuoden "heinäsuolaa tarjouksessa" sekä liiketunnus ulko-oven päällä. K. Toivasen kaksikerroksinen asuintalo rakennettiin kadunvarteen vuokra-asuntoja tarvitseville, koska väkeä tuli kirkolle syrjäkyliltä sekä muualtakin. Viljamakasiini muistutti entisistä ajoista kadulla kulkijoita massiivisella olemuksellaan. Rakennuksen lähettävillä toimi pitkään myös Karhusen parturi-kampaamo. Reino ja Aino Kämäräisen tekstiilitavaratalo oli vertaansa vailla oleva liike. Häggmanin asuintalo oli toinen varsinainen asuinrakennus kadun varrella. Liikkeiden omistajat asuivat yleensä myymälöittensä yläkerrassa. Savolaisen Kaarlön Vaatturiliike oli viimeinen yksityinen liike kadun kylänpuoleisella laidalla ennen Osuuskauppa Suomenselän liikeryhmittymää, kirja-, rauta- ja elintarvikemyymälää. Pellikan Olavin ja Kalevin Kello ja Kulta oli pikku-putiikki. Pikku-Herkun pojat tarjosivat tuoretta hiukapalaa, lihaa ja kalaa ym. Heinosen kahvilassa pelattiin pesäpallon jälkipelit ja juotiin pilsnieriä. Taksikoppi odotti asiakkaita, matkahuolto linikoita, ruokala ruokailijoita. Säästöpankki hoiti rahaliikennettä kadun alapäässä, osuuspankki toisessa päässä Kauppakadun suuraa, uusi hotelli hoiteli herrat ja narrit.

Elo 60-luvun Kauppakadulla oli vilkasta. Katu oli Haapajärven liike-elämän keskus. Silloisella hiekkakadulla linjuriautot polistelivät itään ja länteen, kirkkosillan yli Reisjärvelle ja kohti pohjoista Ouluun varhaisesta aamusta lähtien. Tuolloiset Kauppakadun yrittäjät olivat nuoria salskeita miehiä, joista osaa avustivat henkilökunnan lisäksi vaimot. He olivat merkittävillä paikoilla yhdistysten ja kunnan elimissä. Osaavia kun olivat. Mutta 70-luku toi muutoksia. Katuja rakennettiin, ja kauppalaksi muuntuneen Haapajärven "lentokenttä" eli Valtakatu alkoi ohjata läpikulkuliikennettä ohi Kauppakadun. "

70-luku toi autot ja lisää erikoisliikkeitä. 60-luvun päättyessä Kauppakadun yrittäjien keskuudessa oli havaittavissa pientä liikehdintää liikkeidensä ehostamiseen, jopa halua uusrakentamiseen. Kaupankäyntiä oli vilkastuttanut sähköjen saanti maaseudulla syrjäkyliin. Uusia sähkökäyttöisiä kohteita ja koneita hankittiin innokkaasti kotitalouksiin ja maatiloille. Kauppakadulla yrittäjät lisäsivät ja monipuolistivat kysynnän mukana tavaravarastojaan. Myös yrittäjien palvelualltius parani, kun kaupan alan koulutusta saatiin Haapajärvelle. Kauppakoulu antoi monelle yrittäjäperheen jälkikasvulle hyvät edellytykset jatkaa vanhempiensa liikettä.

Kauppakadun pienet nostalgiset putiikit oli sijoitettu aika lähelle tietä, koska silloiset kulkuvälineet asiakkailta olivat kesällä polkupyörä ja talvella potkukelkka. Autokannan pikku hiljaa lisääntyessä tuli paikoitusalueista puute, ja yrittäjät oli pakotettu siirtämään liikkeensä edemmäksi tiestä tai purkamaan kokonaan pois silloin, kun tontti salli uudelleen rakentamisen. Muutamat yrittäjät luopuivat kokonaan liiketoiminnasta jatkajan puuttuessa ja antoivat liiketilansa vuokralle, jääden itse talonmieheksi ja asustelevaan yläkerran huoneistoihin. Viljamakasiini oli ensimmäisiä rakennuksia, joka siirrettiin Kauppakadulta pois. Haapajärvi-Seura siirsi sen kotiseutumuseoalueelle. Myös uuden seurakuntatalon liittymäteiden alta oli poistettava muutamia pienempiä liikkeitä kadun varrelta, mm. Heinosen kahvila.

Asunto- ja liikerakentaminen ovat olleet hyvässä sovussa kadun varrella kuluneina vuosikymmeninä. Toivasen Kaukon rakentama kaksikerroksinen puurakenteinen vuokratulo oli ensimmäisiä uusia asuinrakennuksia 1970-luvulla. Liikepuolella Savolaisen Pukimo oli ensimmäisenä uudistamassa miesten erikoisasusteliikettään ajanmukaiseksi.

Savusalön pojat möivät korjaamotoiminnan lisäksi autoja. 70-luvun alussa autokauppa sai tilat linja-autoaseman liikekiinteistöstä. Erikoisliikkeitä tulvi lisää Kauppakadulle. Kun Säästöpankki jätti jäähyväiset Kauppakadulle, vapautui pankin kiviseinäinen ja -kattoinen pankkisali valtavine pankkiholveineen muuhun käyttöön. Osuustoimintamiehiä vapautui yritysten perustamiseen ja niin Haapajärven Sähköpalvelu Ky avattiin huhtikuussa 1976 pankin talossa. Osuuskaupan elintarvikepääliikö Veikko Jääskeläinen taas perusti Keskustan Kukka- ja Hautauspalvelun.

80-luku toi kaupunkimaista näköä Kauppakadulle. Kauppakadun julkisten rakennusten rakentaminen ajoittui vuosikymmenen vaihteeseen ja sen alkuvuosille. Kaupungintalon rakentaminen kadun läheisyyteen ja näköetäisyydelle antoi uutta ilmettä kaupakadulle ja virkisti liikkeitä. Säästöpankin siirtyessä uusiin tiloihin 70-luvulla Puistokadulle alkoi myös osuuspankilla olla tarvetta rakentaa uutta toimitaloa osuuskaupalta vapautuneelle naapuritontille. Upea vaaleatiilinen pankkitalo täytti mainiosti Kauppakadun vartta pituudellaan ja korkeudellaan.

Häggmanin leipomo-kahvilan palo järkytti 1980-luvulla, mutta pienen evakkoreissun jälkeen leipomo palasi tuttuun kiinteistöön. 1980-luvulla myös remontoitiin kirjastolle tilat entiseen kaupungintaloon. Kirjaston viereisestä talosta oli myös Haapajärven Sähköpalvelu muuttanut uuteen liiketaloonsa Puistokadulle, joka pikku hiljaa alkoi olla kaupungin pääsisäänulokatu pohjoisesta tultaessa ja keskustan liikkeitä etsittäessä.

Kymmenluvun puolivälin jälkeen alkoi tapahtua myös kadun pohjoispäässä. Liikemies ja kova yrittäjä Heikki Oja rakensi Haapasen navetan tontille erittäin näyttävän ja massiivisen rakentajan tavaratalon. Sen tavaravaliokoma oli lähes täydellinen rakentajille ja saneeraajille, sillä 50-luvulla rakennetut talot olivat jo kovasti

peruskorjaustarpeessa ja tietysti sitä ns. elintasopattia vailla.

Kauppakadun vanhimpien erikoisliikkeiden joukkoon voidaan nimetä vuonna 1930 perustettu Savusalon Autokoulu ja huoltokorjaamo, joka 80-luvulla oli toiminut jo 50 vuotta. Puolestaan Säästöpankki juhli 90-vuotista taivaltaan.

1990-luku oli kohtalokas Kauppakadun entisille puutaloille ja niissä olleille putiikeille. Oli alkanut varsinainen puutaloputiikkien hävitysvimma, ja kivi oli tullut tilalle tai ammottava tyhjä aukko entisen niin kauniin punaisten Terijoen huviloiden tilalle. 90-luku oli kivikautta. Halpa-Halli-ketju oli jalkautunut kaupunkiin ja löysi tontin Kauppakadulta. Entisiin mittasuhteisiin nähden valtava kivikasa alkoi hahmottua kadun varteen. Valmistui upea, valoisa ja tilava tavaratalo lyhyessä rakennusajassa. Ne tavarat, jotka 60-luvulla oli ripoteltu pitkin kadun kahta puolta, löytyvät tänään saman katon alta.

Liikkeiden uudisrakentaminen pysähtyi lamavuosikymmenellä Kauppakadullakin lukuun ottamatta osuuspankin rakennuttamaa asuinliiketalo Kristiinanpuistoa vuosikymmenen lopulla. Saneerauksien myötä autokauppa katosi Kauppakadulta, ja tilalle tulivat Sisustuskeskus ja Tiimari. Samaan aikaan myös Säästöpankin taloa saneerattiin.

lähteet:

- Maaselkä 15.10.2001, 29.10.2001, 12.11.2001, 26.11.2001
- Kirjastovirma. Kauppakadun neljä vuosikymmentä. Saari, E.. 2001. Haettu 2.9.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kauppakadun_vuosikymmenet
- Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012

kohteen nimi: **Haapajärven kaupungintalo**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 46:4

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: hallinto

ajoitus: 1975-

ajoitusselite: 1979

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kaupungintalo on rakennettu vuonna 1979 ja sen on suunnitellut jväskyläläinen Arkkitehtuuritoimisto Suunnittelupiste Oy.

Kaupungintalo on rakennettu virastokeskukseksi, valtion ja kunnan tarpeisiin, hallintorakennukseksi. Muita toimintoja on ollut eri aikoina erilaisia. Rakennuksessa sijaitsevat kunnan lähes kaikki hallintokunnat, lukuun ottamatta vapaa-ajan ja kirjaston toimintoja. Valtion osalta rakennuksessa toimii poliisi. Kauppoja rakennuksessa on toiminut esim. Postin konttori, Halpa-halli, Siwa, lounasravintola, valokuvaamo, silmälasiliike ja vakuutusyhtiö.

Kaupungintaloon on tehty sisäpuolisia remonteja ja sitä on peruskorjattu asteittain vuodesta 1999. Rakennuksen rakennustekniikka on ajan tasalla.

historia:

1980-luku toi kaupunkimaista näköä Kauppakadulle. Kauppakadun julkisten rakennusten rakentaminen ajoittui vuosikymmenen vaihteeseen ja sen alkuvuosille. Kaupungintalon rakentaminen kadun läheisyyteen ja näköetäisyydelle antoi uutta ilmettä kauppakadulle ja virkisti liikkeitä. Maaselässä vuonna 1980 nostetaan esiin mm. Haapajärven kaupungin valoisat tulevaisuuden näkymät: väkiluku on mukavassa nousussa, ja teollisuuden investoinnit ja voimakas julkinen rakentaminen lupailevat sataa uutta työpaikkaa kaupunkilaisille.

arviointi:

MRKY 15: R, M, T

lähteet:

Maaselkä 15.10.2001, 29.10.2001, 12.11.2001, 26.11.2001.;
Kirjastovirma. Kauppakadun neljä vuosikymmentä. Saari, E.. 2001. Haettu 2.9.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kauppakadun_vuosikymmenet

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy 2012

kohteen nimi: **Haapajärven lukio**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus:

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1955

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärven lukio sijaitsee kaupungintalon vieressä. Se on rakennettu 1950-luvulla ja sitä on peruskorjattu 1983-83 sekä laajennettu 1993.

Rakennus on tyypillinen 1950-luvun kaksikerroksinen satulakattoinen tiilirakenteinen rapattu koulurakennus. Rakennuksen massoittelussa on käytetty 1960-luvulle tyypillistä keinoa porrastaa massaa kolmasosaltaan pienemmäksi ja taaemmaksi niin, että kokonaisuus näyttää suhteikkaammalta. Lukion pääsisäänkäyntiin liittyy myös lähes koko rakennuksen korkuinen porrasikkuna, jota ympäröi valkoiseksi rapattu kehys.

Vaikka rakennusta on laajennettu ja korjattu useaan otteeseen, se on pääjulkisivultaan säilyttänyt alkuperäisen kaltaisen asunsa.

historia:

Haapajärven yhteiskoulu perustettiin vuonna 1928, kun oli todettu, että lähimmät silloiset yhteiskoulut sijaitsivat Raudaskylässä, Haapavedellä ja Raahessa.

Alussa kouluksi vuokrattiin Ronkaalan puustelli. Pappila oli tyhjillään, koska kappalaisen virka oli väliaikaisesti lakkautettu. Ensimmäiset opettajat olivat Aune Vuorela ja Laina Vuorela. Sisäänpääsyttökinnon kautta otettiin ensimmäiselle luokalle 18 ja toiselle 30 oppilasta. Koulu oli viisivuotinen.

Yhteiskoulun ensimmäinen oma koulurakennus tuli entisestä työväentalosta Martinmäellä v. 1935. Tilanahtaus oli täälläkin ongelmana oppilasmäärien kasvaessa. Sotien aikaan koulutyö oli osin keskeytyksissä, koska miesopettajat vei armeija ja osan naisopettajista Lotta-työ. Haapajärven paikallisosaston Lotta Svärd lahjoitti koululle ensimmäisen pianon.

Vuonna 1944 rehtoriksi valittiin Jalmari Koponen, jonka tehtäväksi lankesi yksityisoppikoulun rakentaminen vanhan ja ahtaaksi käyneen koulun viereen Martinmäelle. Vuonna 1952 aloitti lukion ensimmäinen luokka Haapajärvellä. Rakennusurakka oli suuri ja kallis, mutta rakennustöihin päästiin ensimmäisten lukiolaisten aikana. Kesken kaiken rehtori Koponen kuoli vuonna 1953. Lukiorakennus valmistui syksyllä 1955, mutta ensimmäiset ylioppilaat olivat jo keväällä saaneet valkolakkinsa.

Päärakennuksen valmistuttua alkoi voimistelusalusiiven suunnittelu. Se valmistui vuonna 1959. Lukuvuonna 1960—61 keskitettiin kaikki opetus kivrakennukseen. Neljännesvuosisadan yhteiskouluna palvellut entinen työväentalo sai purkutuomion. Oppilasmäärän kasvu vaati kuitenkin aina vain lisää tiloja, ja lisärakennukset rakennettiin vuosina 1962 ja 1969.

Siirryttäessä peruskoulujärjestelmään 1.8.1974 alkaen vaihtoi yhteiskoulu omistajaa. Siitä tuli silloisen Haapajärven kauppalan omaisuutta. Entisten keskikoululuokkien sijaan tulivat yläasteen luokat ja entisistä yhteiskoulun 6.—8.-luokista tuli Haapajärven lukion I—III luokkia.

Vuonna 1976 yläasteen opetus keskitettiin Pohdinkadulle entiseen yhteiskoulurakennukseen. Käytännön aineiden opetus jäi Karjakujan koululle entiseen kansalaiskoulurakennukseen. Lukio siirrettiin Pohdinkadulta Karjakujan koululle.

arviointi:

MRKY 15: H, R

lähteet:

Kirjastovirma. Haapajärven koululaitos. Yhteiskoulu. Haettu 2.9.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/koulut/haapajarvi/yhteiskoulu>

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

kohteen nimi: **Hiljalankatu 3**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 110:2
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus on yksi harvoista Haapajärven keskustassa säilyneitä puisia 1920-luvun asuin- liikerakennuksia. Se antaa Hiljalan raitille kylämäisen pienimittakaavaisen tunnun yhdessä Häggmannin ensimmäisen kahvilarakennuksen kanssa. Rakennus on puolitoistakerroksinen, varustettu jyrkällä satulakatolla ja kadun puoleisella poikkipäätyaiheella, joka jatkuu pihan puolelle kaksiovisena kuistina. Ylä ja päätyikkunat ovat useampiruutuisia ja alkuperäisiä. Kadun puolen näyteikkunat on modernisoitu 1950-luvun tyyliin.

arviointi:

MRKY 15: H, M, R

kohteen nimi: **Häggmannin kahvila (Kauppakatu 16)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 39:5

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti

ajotus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus on puolitoistakerroksinen poikkipäädyllinen kauppatalo. 1900-luvun vaihteen puinen jyrkkälapeinen kauppatalo Haapajärven kylänraitilla muistuttaa vanhasta kylärakentamisesta ja on toiminut Häggman leipomo- ja kahvilaketjun omistajien asuntona sekä leipomona.

Rakennuksen julkisivu on kohdannut uudistuksia, mutta sen hahmo kyläkuvassa on ajalleen tunnusomainen. Uusi puurakenteinen leipomosiipi liittyy vanhaan kahvilaan yhdeltä kulmalta rikkomatta sen julkisivua.

historia:

Pietarsaarelaisella Johan Severi Häggmanilla oli unelmana olla itsenäinen yrittäjä, leipurimestari. Perinteinen tie ammattiin vei ensin oppipojasta kisälliksi ja vihdoin mestariksi. Vuosien mittaan kokemus karttui ja vuonna 1929 leipurimestari Häggman perusti nimeään kantavan kahvilakonditorialiikkeen Haapajärvelle. Severin isännöimästä kahvila- ja leipomoliikkeestä tuli pian paikkakuntalaisten suosima kahvittelu- ja kohtaamispaikka.

Yrittäjä Erkki Saari muistelee Häggmannin vuosikymmeniä kauppakadulla vuonna 2001 näin: 1960-luvulla Häggmanin asuintalo oli toinen varsinainen asuinrakennus Kauppakadun varrella. Häggmanin kahvila-konditoria oli vailla vertaansa oleva aamukahvipaikka. Oli varmasti tuoreet munkit, ihanat viinerit, maukkaat limput. Liikkeiden omistajat asuivat yleensä myymälöittensä yläkerrassa, joten vartiointi oli näin ollen ympärivuorokautista. Eikä rikollisuutta ollut.

Häggmanin leipomo-kahvilan palo järkytti 1980-luvulla, mutta perhe jatkoi yrittämistään entisessä asuinrakennuksessaan, joka palvelee nykyisinkin kahvilana. Leipomosta tulosvastuun ja johtajuuden otti vuonna 1983 nuori kauppaopiston käynyt ja jauhun pölyssä ammattitaidon alalleen hankkinut Yrjö Häggman. Yrjö rakennutti leipomolle uudet ja ajanmukaiset leipomotilat ja saneerasi asuintalon alakerrasta kodikkaan "Hekun kahvilan". Yrjö Häggman on ainut yrittäjä Kauppakadulla, joka on jatkanut isänsä yritystä.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Häggman. Makuasialla vuodesta 1929. Haettu 2.9.2014. <http://www.haggman.fi/index.php?sivu=4>

Maaselkä 15.10.2001, 29.10.2001, 12.11.2001, 26.11.2001.;
Kirjastovirma. Kauppakadun neljä vuosikymmentä. Saari, E.. 2001. Haettu 2.9.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kauppakadun_vuosikymmenet

kohteen nimi: **Kauppakatu 21**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-19-99
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tyylikäs jälleenrakennuskauden asuin-liikehuoneisto kulttuuritalon vieressä muodostaa tärkeän osan kauppakadun kylänraittinäkymää.

Rakennus on kaksikerroksinen satulakattoinen rapattu asuinkerrotalo, jonka toisessa päädyssä on liikehuoneisto näyteikkunoineen ja sisäänkäyntiilpinoineen. Kauppahuoneiston päädyssä on ajan julkiselle rakentamiselle tyypillinen tiheä ikkunarivi, kun taas rakennuksen toisen päään katkaisee tiilipinnalle jätetty poikkipääty.

arviointi:

MRKY 15: R, M

kohteen nimi: **Kauppakatu 22**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-19-99
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Kaksikerroksinen, satulakattoinen asuin- myymälärakennus muodostaa yhdessä muiden Kauppakadun rakennusten kanssa jälleenrakennuskauden kauppakeskusta edustavan merkittävän kylänraittikonaisuuden.

Kadun puolella pohjakerroksen toisessa päässä on iso kolmen näyteikkunan rivi, alkuperäinen ovi ja näiden päällä lippa ryhdittämässä sommitelmaa. Vaakasuntaiset yläikkunat on jaettu pystypuitteilla kolmeen tai neljään osaan.

arviointi:

MRKY 15: M

kohteen nimi: **Kauppakatu 23**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-179-2
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1930-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Edustava 1930-luvun maaseututaajaman klassismivaikutteinen talo ja piharakennus.

arviointi:

MRKY2015: R,M

kohteen nimi: **Kirkkokatu 6**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 46:2
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
ajoitus: 1945-1974
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus on yksi harvoja Haapajärven keskustassa jälleenrakennuskauden asussa säilyneitä asuin-liikerakennuksia. Se määrittää katukuvaa kunnantalon vieressä lukion edessä ja antaa raitille kylämäisen tunnun. Rakennus on satulakattoinen, puolitoistakerroksinen ja noppamainen, tyypillinen aikansa asuin-liiketalo. Sommitelmaa parantaa tyylikkäästi tehty matala lisäosa katoksineen ja pilareineen. Päätyä korostaa kaksi kuusiruutuista ikkunaa ja niiden vierellä pyöreät neljäruutuiset ikkunat.

arviointi:

MRKY 15: Ht, M, R

kohteen nimi: **Kulttuuritalo**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-1-37-4
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: kulttuuri
 ajoitus: 1918-1944
 ajoitusselite: 1939
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Entinen suojeluskuntatalo vuodelta 1940, joka on rakennettu vuotta aikaisemmin, vuonna 1939, palaneen vanhan suojeluskuntatalon tilalle. Komeassa rapatussa tiilitalossa on myöhemmin ollut mm. käräjäsali, kaupungin virastoja, ravintola sekä matkahuolto. Vuonna 1982 se muutettiin kulttuuritaloksi, jossa on mm. kirjasto, elokuvateatteri ja vapaa-aikatoimistot. Rakennuksessa toimii myös Sotilaspoikien perustama perinnehuone Suojalukko.

Rakennuksessa on aumakatto ja ikkunoilla ja lipputangolla korostettu pääsisäänkäynti. Saliosan ikkunat ovat kapeita ja korkeita. Takapuolelle on myöhemmin rakennettu laajennus.

historia:

Haapajärven elokuvatoiminta on alkanut suojeluskuntatalossa, jonka rakentaminen vaikeina talvisodan ja välirauhan vuosina oli suojeluskunnalle valtava voimainponnistus. Elokuvatoiminnan aloittaminen heti rakennuksen valmistumisen jälkeen tuki 1930-luvun kulttuuritarjontaa Haapajärvellä. Diplomiarkkitehti Väinämö Killisen suunnittelema talo palveli elokuva- ja teatteritoimintaa suojeluskunnan omistuksessa 1930-luvulla ja jatkosodan aikana. Elokuvatoiminta Haapajärvellä on jatkunut yli 60 vuotta ja jatkuu edelleen. 1980-luvulla entiseen Suojeluskunnan taloon remontoitiin kirjastolle tilat.

arviointi:

MRKY 15: R, H, Ht, M, T, I

lähteet:

Kirjastovirma. Kumpumäki, T., Haapajärven kirjaston historiaa. Haettu:14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/kirjastot/haapajarvi>.

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Haapajärven Suojeluskunta elokuvatoiminnan aloittajana. Haettu:14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/elokuvatoiminta>; Maaselkä. 27.4.1995.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy 2012

kohteen nimi: **Seurakuntatalo**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-1-37-5
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: uskonnon harjoittaminen
 ajoitus: 1945-1974
 ajoitusselite: 1968
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Seurakuntatalo sijoittuu valtakunnallisesti arvokkaaseen Haapajärven kirkkorannan puistomaiseen alueeseen.

Pappilan vieressä on arkkitehti Touko Saaren suunnittelema ja vuonna 1968 valmistunut seurakuntatalo, joka edustaa aikansa tyyppillistä arkkitehtuuria.

arviointi:

MRKY 15: R, M, T

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 15.8.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012

kohteen nimi: **Yhdyspankki**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-1-14-1
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: liike-elämä ja kaupankäynti
 ajoitus: 1945-1974
 ajoituslute: 1949
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tyypillinen Yhdyspankin kaksikerroksinen aumakattoinen kivirakennus vuodelta 1949. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Runar Valfrid Finnilä, joka on suunnitellut Helsingin Osakepankille ja Pohjoismaiden Yhdyspankille taloja eri puolille Suomea. Näiden lisäksi hän on muiden muassa suunnitellut Suomen sokerin tehdaslaitokset Helsinkiin, Turkuun ja Vaasaan.

Pankkitalo on tiilirunkoinen ja rapattu ja siinä on vinokulmainen erkkeri päädyssä. Talon toisessa kerroksessa on ollut asuntoja ja vuoden 1983 remontin jälkeen myös kokoustiloja ja ruokala. Ensimmäisessä kerroksessa oli aikanaan toinen pienempi liikehuoneisto, jossa on toiminut mm. Haapajärven puhelinkeskus, vuonna 1983 se yhdistettiin pankkisaliin.

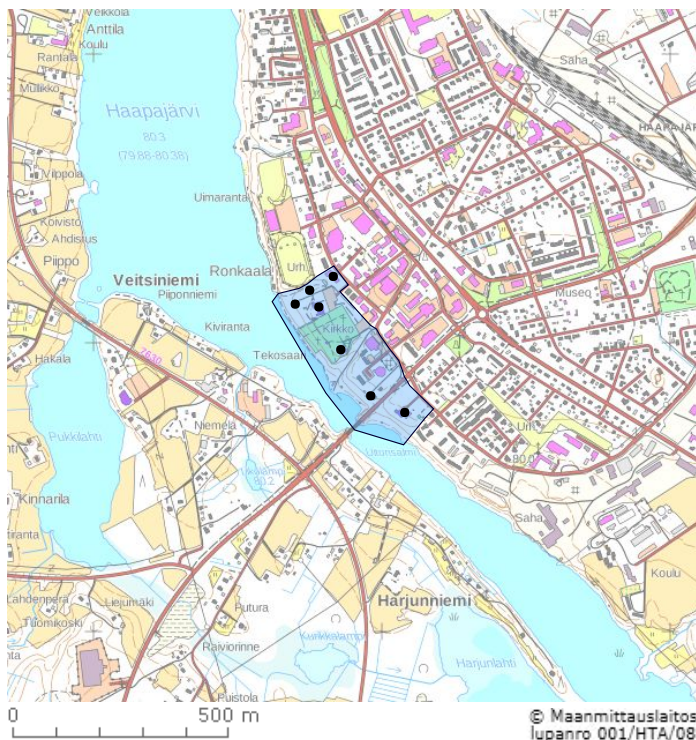
arviointi:

MRKY 15: H, R, M

lähteet:

Maaselkä 15.10.2001, 29.10.2001, 12.11.2001, 26.11.2001.;
 Kirjastovirma. Kauppakadun neljä vuosikymmentä. Saari, E.. 2001. Haettu 2.9.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kauppakadun_vuosikymmenet

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

alueen nimi: **Haapajärven kirkkoranta (RKY 2009)**

pääas. kunta: Haapajärvi

pääas. kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: kirkkoympäristö

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Entinen Ronkaalan kappalaisen pappila

Haapajärven kirkko ja tapuli

Kattelus

Kulttuuritalo

Laurikkalan pappila

Presidentti K. J. Ståhlbergin lapsuudenkoti

Seurakuntatalo

kuvaus:

Haapajärven kirkkoranta puukirkkoineen ja pappiloineen ilmentää 1600-luvulla perustetun ja 1800-luvun puolivälissä itsenäistyneen seurakunnan keskuksen kehitystä. Ronkaalan pappilan pihapiirillä on lisäksi alkuperäiselle paikalle palautettuine 1780-luvun pappilarakennuksineen henkilöhistoriallista merkitystä maamme ensimmäisen presidentin K.J. Ståhlbergin lapsuuden kasvuympäristönä.

Haapajärven kirkko ja pappilat ovat Haapajärvestä kaakkoon antavan salmen itärannalla, salmen ja Rantakadun välisellä vyöhykkeellä. Kirkko on 1802 valmistunut tasavartisen ristikirkko, joka on ulkoasultaan perusteellisesti muutettu 1880-luvulla. Tapuli on rakennettu 1813 ja uudistettu 1851.

Suuressa puistossa sijaitsevan kirkon vieressä on Ronkaalan pappilan alue, jossa on kaksi eri-ikäistä pappilarakennusta. Mansardikattoinen, 1780-luvulta peräisin oleva vanha pappila, presidentti K.J. Ståhlbergin lapsuudenkoti, on ollut välillä siirrettyä muualle ja toiminut kunnantupana. Toinen, vuonna 1884 rakennettu rakennus on entinen kappalaisen pappila. Ronkaalan pappilan lähellä on 1939 rakennettu aumakattoinen suojeluskuntatalo, jossa on toiminut mm. käräjäsali, virastoja, ravintola ja matkahuolto sekä museo.

Laurikkalan pappilan pihapiirissä Uiton salmen rannalla on kaksi 1800-luvun puolivälissä rakennettua pappilarakennusta, kirkkoherran pappila vuodelta 1862 sekä vanhempi, kirkkoherran väliaikaiseksi asunnoksi paikalle siirretty rakennus.

Kirkon ja Laurikkalan pappilan välissä sijaitsee Katteluksen talo virran rantaan laskeutuvine puistoineen. Uusi tie- ja siltayhteys Uiton salmen yli kulkee Katteluksen ja Laurikkalan pappilan välistä, aikaisemmin se on kulkenut kirkon eteläpuolelta.

Kirkkorannan arvokkaaseen puistomaiseen alueeseen sisältyvät hautausmaa, kellotapuli, kirkko, Ronkaalan sekä Laurikkalan pappilat, Katteluksen talo, seurantalot ja suojeluskuntatalo.

historia:

Haapajärvestä tuli Kalajoen rukoushuonekunta 1647 ja kappeliseurakunta 1693. Itsenäiseksi seurakunnaksi se erotettiin 1838. Ensimmäinen kirkko Haapajärvelle rakennettiin 1649.

Kirkon lähelle rakennettiin Ronkaalan pappila 1784. Ronkaala kuului Haapajärven vanhimpiin 1500-luvulla asutettuihin paikkoihin ja taloihin. Pappilarakennus siirrettiin 1898 kunnan keskustaalle, jossa se toimi pitkään kunnantupana. Rakennus siirrettiin 1966 takaisin alkuperäiselle paikalleen ja avattiin 1969 yleisölle presidentti K.J. Ståhlbergin elämän varhaisvaiheista kertovana pappilamuseona. Pappila oli 1869-1879 presidentti K.J. Ståhlbergin (1865-1952) lapsuudenkotina.

Haapajärven nykyinen kirkko rakennettiin vanhalle paikalle 1802 Yli-intendentinviraston 1800 laatimin piirustuksin. Tapuli rakennettiin 1812. Kirkko sai alkuperäisestä täysin muutetun, ajanmukaisen asunsa 1880 Oulun lääninarkkitehti F.F.W. Lüchowin suunnittelemissa korjauksessa.

Laurikkalan kirkkoherranpappila valmistui 1862. Pappilan pihapiirissä oleva pikkupappila oli valmistunut kirkkoherran ensimmäiseksi väliaikaiseksi virka-asunnoksi 1842, pian seurakunnan itsenäistyttyä. Se toimi varsinaisen pappilarakennuksen valmistuttua pitäjän ensimmäisenä kansakouluna vuodesta 1881, Haapajärven Säästöpankin ensimmäisenä toimitilana sekä pappilan tilustenhoitajan asuntona. Pappilan kivrakenteinen arkistosiipi rakennettiin 1953.

Ronkaalan pappilan ja kirkon väliin rakennettiin 1968 arkkitehti Touko Saaren suunnittelema seurakuntatalo.

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 13.2.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Matti Huurre, Pentti Virrankoski ja Kustaa Vilksen, Suur-Kalajoen historia 1, Esihistoriallisesta ajasta isovihaan. Keski-Pohjanmaan historiasarja 1. 1956.

Jaakko Tuulasvaara, Suur-Kalajoen historia 2, Isostaviehasta pitäjän jakoon. Keski-Pohjanmaan historiasarja 2. 1960.

Yrjö Blomstedt, K.J. Ståhlberg – valtiomieselämäkerta. 1969.

Sakari Virkkunen, Ståhlberg. Suomen ensimmäinen presidentti. Suomen tasavallan presidentit 1. Otava 1978.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Kari Tirola, Kristuksen kirkastumisen kirkko: Haapajärven pitäjänkirkkojen historia. Haapajärven seurakunta 2004.

kohteen nimi: **Entinen Ronkaalan kappalaisen pappila**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-1-37-5

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajotus: 1809-1863

ajoitusselite: 1800-luku

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Ronkaalan kappalaisen pappila sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaassa Haapajärven kirkkorannassa. Suuressa puistossa sijaitsevan kirkon vieressä on Ronkaalan pappilan alue, jossa on kaksi eri-ikäistä pappilarakennusta. Mansardikattoinen, 1780-luvulta peräisin oleva vanha pappila, presidentti K.J. Ståhlbergin lapsuudenkoti, on ollut välillä siirrettyä muualle ja toiminut kunnantupana. Toinen, vuonna 1884 rakennettu rakennus on entinen kappalaisen pappila.

historia:

Haapajärvestä tuli Kalajoen rukoushuonekunta 1647 ja kappeliseurakunta 1693. Itsenäiseksi seurakunnaksi se erotettiin 1838. Ensimmäinen kirkko Haapajärvelle rakennettiin 1649.

Kirkon lähelle rakennettiin Ronkaalan pappila 1784. Ronkaala kuului Haapajärven vanhimpiin 1500-luvulla asutettuihin paikkoihin ja taloihin. Pappilarakennus siirrettiin 1898 kunnan keskusta, jossa se toimi pitkään kunnantupana. Rakennus siirrettiin 1966 takaisin alkuperäiselle paikalleen ja avattiin 1969 yleisölle presidentti K.J. Ståhlbergin elämän varhaisvaiheista kertovana pappilamuseona. Pappila oli 1869-1879 presidentti K.J. Ståhlbergin (1865-1952) lapsuudenkotina.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, I

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 13.2.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Matti Huurre, Pentti Virrankoski ja Kustaa Vilksen, Suur-Kalajoen historia 1, Esihistoriallisesta ajasta isovihaan. Keski-Pohjanmaan historiasarja 1. 1956.

Jaakko Tuulasvaara, Suur-Kalajoen historia 2, Isostavahasta pitäjän jakoon. Keski-Pohjanmaan historiasarja 2. 1960.

Yrjö Blomstedt, K.J. Ståhlberg – valtiomieselämäkerta. 1969.

Sakari Virkkunen, Ståhlberg. Suomen ensimmäinen presidentti. Suomen tasavallan presidentit 1. Otava 1978.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet. Osa 3. Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto 1993.

Kari Tirola, Kristuksen kirkastumisen kirkko: Haapajärven pitäjänkirkkojen historia. Haapajärven seurakunta 2004.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012

kohteen nimi: **Haapajärven kirkko ja tapuli**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-881-1-1

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajoitus: 1722-1808

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärven kirkko ja pappilat ovat Haapajärvestä kaakkoon antavan salmen itärannalla, salmen ja Rantakadun välisellä vyöhykkeellä. Kirkko on 1802 valmistunut tasavartisen ristikirkko, joka on ulkoasultaan perusteellisesti muutettu 1880-luvulla. Tapuli on rakennettu 1813 ja uudistettu 1851.

historia:

Haapajärvestä tuli Kalajoen rukoushuonekunta 1647 ja kappeliseurakunta 1693. Itsenäiseksi seurakunnaksi se erotettiin 1838. Ensimmäinen kirkko Haapajärvelle rakennettiin 1649.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, T, I

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Rky 2009. Haettu 15.9.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

kohteen nimi: **Kattelus**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-401-2-144
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1864-1917
 ajoituselie: 1980-luku, muutettu 1931
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kirkon ja Laurikkalan pappilan välissä sijaitsee Katteluksen talo virran rantaan laskeutuvine puistoneen. Katteluksen tontti sijaitsee keskusta-alueen liikenteellisen solmukohdan, liikenneympyrän, vieressä ja liikekeskustan kulmassa. Uusi tie- ja siltayhteys Uiton salmen yli kulkee Katteluksen ja Laurikkalan pappilan välistä, aikaisemmin se on kulkenut kirkon eteläpuolelta.

Maisemallisesti merkittävällä paikalla Haapajärven rannalla sijaitseva suuri kartanomaisen taajamarakennus on toiminut myös käräjätalona. Talo on rakennettu 1890-luvulla. Sitä on muutettu mm. v. 1931, jolloin on lisätty klassistiset kuisti- ja parvekerakennelmat.

historia:

Savolaiset talonpojat löysivät hyviä metsästysmaita, kaskimaita ja hedelmällisiä vesijättömaita käsittävän Haapajärven alueen vasta 1500-luvulla ja asuttivat sen kuningas Kustaa Vaasan luvalla. Ensimmäiset Haapajärven uudisasukkaat mainitaan vuoden 1543 sakkoluetteloissa. Heistä Paavo Herrainen asettui asumaan Kuonanjoen lasku-uoman varteen Ylipäähän, Pekka Ronkainen nykyiseen keskustaan ja Pekka Tuomaanpoika Rautia Tiitonrannalle. Keskustassa oleva Ronkaalan tila sai naapurin 1560-luvulla, kun Pekka Rautian veli Lauri Rautia perusti Katteluksen talon.

Vuonna 1607 Lauri Rautian pojat Heikki ja Lauri jakoivat tilan, jolloin Heikin talosta tuli Kattelus ja Laurin talo sai nimen Laurikkala. Juho Kattelus harrasti Katteluksen tilalla voimakasta maataloutta. 1890-luvulla talon pihapiiriin rakennettiin toinen rakennus, josta tuli tilan päärakennus. Rakennus siirrettiin paikalle Harjunniemestä. Järven rannan suuntaisesti rakennetussa päärakennuksessa muun muassa istuttiin käräjiä.

Sivurakennukseksi jääneessä vanhassa asuinrakennuksessa Nikolai ja Alviina Kutvonen avasivat 1896 maakaupan, joka kuitenkin ajautui konkurssiin, ja kauppa jäi Juho ja Tilda Kattelukselle. Leskeksi jäänyt Tilda Kattelus möi kaupan tavavaraston ja vuokrasi huoneen 1.9.1907 perustetulle Haapajärven Osuuskaupalle, joka teki tarvittavat remontit liikehuoneessa sekä varistorakennuksissa ja avasi talossa osuuskaupan ensimmäisen myymälän 2.12.1907. Ensimmäinen johtaja oli Kaarlo I. Tuominen. Osuuskauppa hankki oman talon jo vuonna 1909.

Katteluksen tila siirtyi 1920-luvulla Haapajärven apteekkarin Uuno Bäckin ja hänen vaimonsa Ella Bäckin omistukseen. Vuonna 1931 talossa tehtiin mittavia remontointitöitä. Päärakennus sai pihan puolelle komean lasikuistin. Herraskaista vivahdettua talo sai, kun voimakastahtoinen Ella-rouva vaati pylväikkökuistin talon järven puoleiselle sivulle. Kuistin teki rouvan tahdon mukaisena kirvesmies Otto Paananen poikansa Eino Paanasen avustamana.

Leskeksi jäänyt apteekkari Ella Bäck asui pitkään yksinään Katteluksen päärakennuksessa. Sivurakennuksessa oli vuokralaisia. Perikunta möi talon 1960-luvulla kapteeni evp. Eino Pyhtilälle ja hänen vaimolleen Tiitonrannan koulun opettajalle Alma Pyhtilälle. Talossa oli vilkasta seuralämää kuten Bäckienkin aikana. Puutarha järven rannassa sai myös hyvää huolenpitoa.

Eino Pyhtilän kuoleman jälkeen taloa hallitsi perikunta sekä toinen vaimo Helmi Pyhtilä. Talo ehti hoidon puutteessa rappeutua aika pahasti ja oli lopulta päärakennuksen osalta autiona. Haapajärvi-Seura ry:n perinnekulttuuritoimikunta teki aloitteita kaupungille ja kotiseutuyhdistyksen johtokunnalle, että talo hankittaisiin kaupungin omistukseen ja että siitä tehtäisiin kotiseututalo. Suuret remontointi- ja ylläpitokustannukset tulivat hankkeen esteeksi. Onneksi Tiivi Oy:n johtaja Eero Niskanen innostui ostamaan purkutuomiolla olleen talon ja teki talossa perusteellisen entisöintiremontin 1980-luvun lopulla.

Maaliskuussa 2004 Kataran kuntoutuspalvelut ky osti Katteluksen, ja nykyään siinä toimii perhekoti Kukkakehä.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 15.8.2014.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Kirjastovirma, Jaakonaho, P., Haapajärven Katteluksen talon historiaa. Haettu: 14.8.2014.

<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kattelus>

Maaselkä 13.9.1986.; Kirjastovirma. Jaakonaho, P., Historiaa vesireitin synnystä. Haettu 19.8.2014.

http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/historiaa_vesireitin_synnysta

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy 2012

kohteen nimi: **Kulttuuritalo**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-1-37-4
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: kulttuuri
 ajoitus: 1918-1944
 ajoitusselite: 1939
 arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Entinen suojeluskuntatalo vuodelta 1940, joka on rakennettu vuotta aikaisemmin, vuonna 1939, palaneen vanhan suojeluskuntatalon tilalle. Komeassa rapatussa tiilitalossa on myöhemmin ollut mm. käräjäsali, kaupungin virastoja, ravintola sekä matkahuolto. Vuonna 1982 se muutettiin kulttuuritaloksi, jossa on mm. kirjasto, elokuvateatteri ja vapaa-aikatoimistot. Rakennuksessa toimii myös Sotilaspoikien perustama perinnehuone Suojalukko.

Rakennuksessa on aumakatto ja ikkunoilla ja lipputangolla korostettu pääsisäänkäynti. Saliosan ikkunat ovat kapeita ja korkeita. Takapuolelle on myöhemmin rakennettu laajennus.

historia:

Haapajärven elokuvatoiminta on alkanut suojeluskuntatalossa, jonka rakentaminen vaikeina talvisodan ja välirauhan vuosina oli suojeluskunnalle valtava voimainponnistus. Elokuvatoiminnan aloittaminen heti rakennuksen valmistumisen jälkeen tuki 1930-luvun kulttuuritarjontaa Haapajärvellä. Diplomiarkkitehti Väinämö Killisen suunnittelema talo palveli elokuva- ja teatteritoimintaa suojeluskunnan omistuksessa 1930-luvulla ja jatkosodan aikana. Elokuvatoiminta Haapajärvellä on jatkunut yli 60 vuotta ja jatkuu edelleen. 1980-luvulla entiseen Suojeluskunnan taloon remontoitiin kirjastolle tilat.

arviointi:

MRKY 15: R, H, Ht, M, T, I

lähteet:

Kirjastovirma. Kumpumäki, T., Haapajärven kirjaston historiaa. Haettu:14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/kirjastot/haapajarvi>.

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Haapajärven Suojeluskunta elokuvatoiminnan aloittajana. Haettu:14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/elokuvatoiminta>; Maaselkä. 27.4.1995.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy 2012

kohteen nimi: **Laurikkalan pappila**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-19-99

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: uskonnon harjoittaminen

ajotus: 1809-1863

ajoitusselite: 1862

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Laurikkalan pappilan pihapiirissä Uiton salmen rannalla on kaksi 1800-luvun puolivälissä rakennettua pappilarakennusta, kirkkoherran pappila vuodelta 1862 sekä vanhempi, kirkkoherran väliaikaiseksi asunnoksi paikalle siirretty rakennus.

Vanha puoli, joka on vaakalaudoitettu, punamullanvärinen hirsirakennus valkoisin pilasterein ja ikkunanpielin, on ollut alun perin pappila, mutta vuodesta 1881 kansakoulu. Tällä hetkellä pikkupappila toimii kahvilana ja seurakunnan tilaisuuksien pitopaikkana. Uudempi pappila on nykyisin kirkkoherran virasto ja siellä on myös nuorisotiloja. Tähän isoon korkeaan luonnonkivijalkaiseen vaakalaudoitettuun pappilaan on tehty matalampi kivirakenteinen lisäsiipi vuonna 1953. Talossa on etupuoella komea pilareiden kannatteleva sisääntulokatos, avoveranta, jossa on kauniit takorautaiset kaiteet ja profiloitu päätykolmio. Pihaan johtaa kaunis koivukuja.

Kirkon ja Laurikkalan pappilan välissä sijaitsee Katteluksen talo virran rantaan laskeutuvine puistoineen. Uusi tie- ja siltayhteys Uiton salmen yli kulkee Katteluksen ja Laurikkalan pappilan välistä, aikaisemmin se on kulkenut kirkon eteläpuolelta.

historia:

Laurikkalan tila on Katteluksen ja Ronkaalan jälkeen ensimmäisiä keskuskustassa sijainneita asuinpaikkoja 1500-luvun Haapajärvellä. Keskustassa oleva Ronkaalan tila sai naapurin 1560-luvulla, kun Pekka Rautian veli Lauri Rautia perusti Katteluksen talon. Vuonna 1607 Lauri Rautian pojat Heikki ja Lauri jakoivat tilan, jolloin Heikin talosta tuli Kattelus, kun Laurin talo sai nimen Laurikkala.

Haapajärvestä tuli Kalajoen rukoushuonekunta 1647 ja kappeliseurakunta 1693. Itsenäiseksi seurakunnaksi se erotettiin 1838. Ensimmäinen kirkko Haapajärvelle rakennettiin 1649.

Laurikkalan kirkkoherranpappila valmistui 1862. Pappilan pihapiirissä oleva pikkupappila oli valmistunut kirkkoherran ensimmäiseksi väliaikaiseksi virka-asunnoksi 1842, pian seurakunnan itsenäistyttyä. Laurikkalan uusi pappilarakennus valmistui nälkävuosina 1860-luvulla. Keskentekoiseen uuteen pappilaan kirkkoherra Holmströmin perhe muutti v. 1862. Pappilan kivirakenteinen arkistosiipi rakennettiin 1953.

Laurikkalan vanhalla pikkupappilalla on monisäikeinen historia. Ensimmäisen pappilarakennuksen järven puolen neljä huonetta ovat Kuonalasta siirrettyä vanhaa rakennusta. Se toimi varsinaisen pappilarakennuksen valmistuttua pitäjän ensimmäisenä kansakouluna vuodesta 1881, Haapajärven Säästöpankin ensimmäisenä toimitilana sekä pappilan tilustenhoitajan asuntona. Pikkupappilaan tehtiin ensimmäinen mittava remontti ennen Holmströmin tuloa v. 1858 ja toinen kansakoulun perustamisen takia v. 1881. Talo tunnettiin papiston virallisen apulaisen asuntona.

Pikkupappila toimi Haapajärven kansakoulun ensimmäisenä toimitalona vuosina 1881–1895. Talon itäpäädyn kahdesta kamarista tehtiin luokahuone poistamalla väliseinä. Keittiö oli opettajaperheen kanssa yhteinen. Haapajärven Säästöpankin ensimmäisenä toimitalona pikkupappila toimi vuosina 1890–95. Opettaja Antti Polvinen hoiti säästöpankin kirjurin tehtäviä 1890–1918. Luokahuone oli pankkisalina kaksi kertaa kuukaudessa kello 5–7 jpp. Vuoden 1895 jälkeen talon luokahuoneessa pidettiin mm. rippikoulua siihen asti, kunnes vanha seurakuntatalo valmistui Ronkaalaan v. 1935. Myöhemmin talossa oli kaksi vuokra-asuntoa, itäpäässä asunto 1 ja järven puolella asunto 2.

Sittemmin pikkupappila oli vuosikymmeniä käyttämättömänä, ja jopa talon purkamista harkittiin. Seurakunta kuitenkin päätti kunnostaa rakennuksen. Peruskorjaus tehtiin vuonna 1997. Tällä hetkellä pikkupappilassa on seurakunnan nuorisotiloja, ja kesäisin siellä toimii myös kesäkahvila.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 15.8.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Laurikkalan pikkupappila. Haettu 14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/historiaa/pikkupappila>

Maaselkä 13.9.1986.; Kirjastovirma. Jaakonaho, P., Historiaa vesireitin synnystä. Haettu 19.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/historiaa_vesireitin_synnysta

kohteen nimi: **Presidentti K. J. Ståhlbergin lapsuudenkoti**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-19-99

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: kulttuuri

ajotus: 1722-1808

ajoitusselite: 1784

arvottaminen: valtakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Suuressa puistossa sijaitsevan kirkon vieressä on Ronkaalan pappilan alue, jossa on kaksi eri-ikäistä pappilarakennusta. Presidentti K.J. Ståhlbergin lapsuudenkoti on mansardikattoinen, 1780-luvulta peräisin oleva vanha pappila. Toinen, vuonna 1884 rakennettu rakennus on entinen kappalaisen pappila. Ronkaalan pappilan lähellä on 1939 rakennettu aumakattoinen suojeluskuntatalo, jossa on toiminut mm. käräjäsal, virastoja, ravintola ja matkahuolto sekä museo.

Ståhlbergin museo on melko hyvin vanhaan asuunsa ja alkuperäiselle paikalleen palautettu, näyttävä asuinrakennus. Se on suurehko punamullalla maalattu taitekattoinen hirsirakennus, jossa on avokuisti ja pärekatto. Vuonna 1784 (tai 1787) rakennettu entinen Ronkaalan pappila siirtyi kunnan omistukseen ja uuteen paikkaan Haapajärven keskusta v. 1898. Pitkään kunnantupana toiminut rakennus siirrettiin v. 1966 takaisin alkuperäiselle paikalleen kirkon lähelle. K. J. Ståhlbergin lapsuudenkoti avattiin pappilamuseoksi kunnostettuna v. 1969. Rakennus kertoo presidentti K.J. Ståhlbergin henkilöhistoriasta ja 1800-luvun pappilan elämästä. Lapsuudenkotimuseon edessä on rintakuvaveistos, jonka on veistänyt Wäinö Aaltonen v. 1919.

historia:

Haapajärvestä tuli Kalajoen rukoushuonekunta 1647 ja kappeliseurakunta 1693. Itsenäiseksi seurakunnaksi se erotettiin 1838. Ensimmäinen kirkko Haapajärvelle rakennettiin 1649.

Kirkon lähelle rakennettiin Ronkaalan pappila 1784. Ronkaala kuului Haapajärven vanhimpiin 1500-luvulla asutettuihin paikkoihin ja taloihin. Pappilarakennus siirrettiin 1898 kunnan keskusta, jossa se toimi pitkään kunnantupana. Rakennus siirrettiin 1966 takaisin alkuperäiselle paikalleen ja avattiin 1969 yleisölle presidentti K.J. Ståhlbergin elämän varhaisvaiheista kertovana pappilamuseona. Pappila oli 1869-1879 presidentti K.J. Ståhlbergin (1865-1952) lapsuudenkotina.

Kaarlo Juho oli neljän vuoden ikäinen vuonna 1869, kun hänen isänsä pastori Johan Gabriel Ståhlberg muutti perheensä kanssa Alavieskasta Haapajärvelle toimiakseen siellä kappalaisena. He asettuivat asumaan Ronkaalan pappilaan, joka on rakennettu vuonna 1784 ja otettu museokäyttöön v. 1969.

Vuonna 1898 rakennus tuli kunnan omistukseen ja siirrettiin Haapajärven keskusta. Rakennuksessa toimi kunnantupa, postitoimisto ja kansanhuoltovirasto, kunnes kunta lahjoitti sen kotiseutuyhdistykselle 1950-luvulla. 1966 rakennus myytiin 350 markalla polttopuiksi, mutta opettaja Juha Erosen ja toimittaja Ilmari Luhtaselan aloitteesta perustettiin entistämistoimikunta ja rakennus siirrettiin takaisin alkuperäiselle sijaintipaikalleen. Entistämistyö rahoitettiin kansalaiskeräyksellä.

Ståhlbergin suku on yksi maamme monista pappissuvuista. Isoisä Fredrik August Ståhlberg oli kuitenkin sotilas, verokirjuri ja nimismies. Isoäiti oli omaa sukua Snellman.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, I

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 15.8.2014.

http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Kioskivirma. Eronen, J. Presidentti K. J. Ståhlbergin lapsuudenkotimuseo. Haettu 15.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/museot/stahlberg>

kohteen nimi: **Seurakuntatalo**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-1-37-5
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: uskonnon harjoittaminen
 ajoitus: 1945-1974
 ajoitusselite: 1968
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Seurakuntatalo sijoittuu valtakunnallisesti arvokkaaseen Haapajärven kirkkorannan puistomaiseen alueeseen.

Pappilan vieressä on arkkitehti Touko Saaren suunnittelema ja vuonna 1968 valmistunut seurakuntatalo, joka edustaa aikansa tyyppillistä arkkitehtuuria.

arviointi:

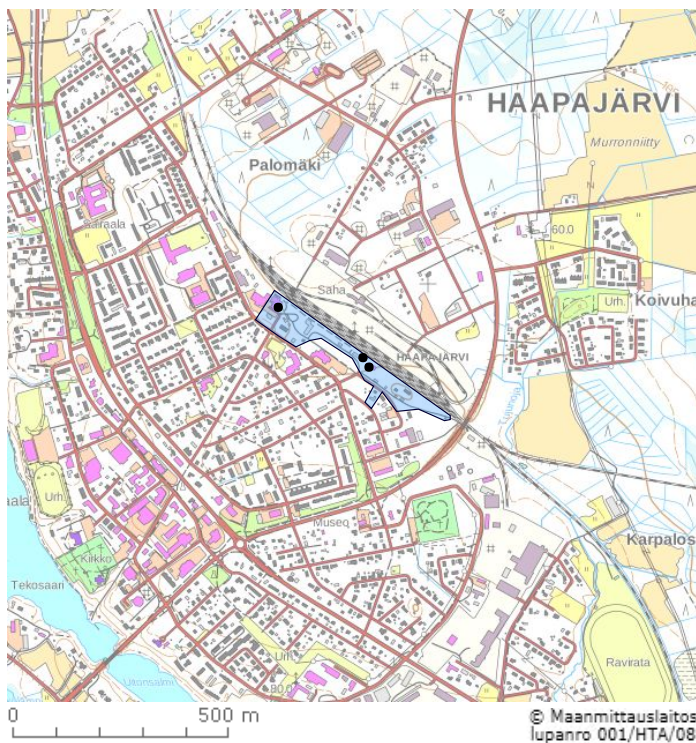
MRKY 15: R, M, T

lähteet:

Museovirasto. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt. 22.12.2009. Haettu: 15.8.2014.
http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1407

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012

alueen nimi: **Haapajärven rautatieasema-alue**

pääas. kunta: Haapajärvi

pääas. kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: liikenneympäristö

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Haapajärven osuusmeijeri

Haapajärven rautatieasema ja rautatieläisten asuinalue

Haapajärven rautatieaseman viherympäristö

kuvaus:

Haapajärven rautatieasema-alue on yksi parhaiten säilyneistä asema-alueista maakunnan alueella. Kokonaisuuteen kuuluu asemarakennuksen lisäksi talous- ja varistorakennuksia sekä rautateiden työntekijöiden asuin- ja talousrakennuksia.

Maakunnallisesti arvokkaita kohteita alueella ovat Haapajärven rautatieasema-alueella sijaitsevat rakennukset (asemarakennus, vanha ulkosauna, asemapäällikön rakennus, rautateiden työntekijöiden asunnot, vanhat piharakennukset, tavaramakasiini, lastauslaituri ja vesitorni) sekä Haapajärven entisen osuusmeijerin rakennukset. Haapajärven rautatieaseman viherympäristö on kokonaisuutena maakunnallisesti arvokas.

kohteen nimi: **Haapajärven osuusmeijeri**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-2-15-8

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: käsi- ja pienteollisuus

ajoitus: 1918-1944

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärven rautatieasemasta luoteeseen päin sijaitsee Haapajärven osuusmeijeri. Haapajärvellä on ollut aikojen mittaan useita meijereitä, ja nykyisin työllistämispajatoiminnan käytössä oleva meijeri on yksi harvoja edustavassa kunnossa säilyneitä varsinaisia meijerirakennuksia. Komea ja korkea meijerirakennus on laajentunut moneen suuntaan monen vuosikymmenen ajan niin, että rakennus on hyvin kerroksellinen.

Osuusmeijeri on laajentunut aina junaradan varrelta seuraavalle tielle saakka. Rakennukseen liittyy lastauslaituri, jonka yläpuolella on uudehko puinen parvekekatos. Uudet punaiset tiililaajennukset sekä lastauskatokset ympäröivät rakennusta sen ensimmäisen kerroksen osalta. Kaksikerroksinen aumakattoinen osa erottuu kuitenkin yhä kokonaisuudesta. Jäjellä on myös punatiilinen piippu, joka näkyy rataympäristössä kauas. Kokonaisuuteen kuuluu myös erillisiä varikkorakennuksia.

Osuusmeijeri on väriltään keltainen. Sen ikkunat ovat alhaalla kaksitoistaruutuiset ja ylhäällä yhdeksänruutuiset. Katolla on puoliympyrän muotoiset kattoikkunat. Alakerta on rapattua pintaa, toinen kerros on vaakalaudoitin verhoiltu. Kattona on peltikate. Räystäät sekä tiilisen osan vaihdos on kauniisti porrastettu.

historia:

1900-luvun alussa meijereitä lakkautettiin ja perustettiin toinen toisensa perään johtuen vaikeista ajoista sodan ajan säännöstelyn aikana.

arviointi:

MRKY 15: H

lähteet:

Kirjastovirma. Haapajärvi. Meijerit. <<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/meijerit>> (Luettu 10.7.2013)

kohteen nimi: **Haapajärven rautatieasema ja rautatieläisten asuinalue**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-19-1

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: liikenne

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: 1924

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vuonna 1924 rakennettu asema-alue, johon kuuluu mansardikattoinen asemarakennus, rautatieläisten asuinrakennuksia ja piharakennuksia, varastoja javesitomi. Aseman ja asuintalot yhdistää koivukuja.

Haapajärven rautatieasema ei ole enää asemakäytössä. Se on ollut yritystiloina ja asuntona. Vanhaan asema-alueen rakennusten kokonaisuuteen kuuluneet asemapäällikön talo ja rautatieläisten asunnot ovat asuinkäytössä. Alueelta löytyy vielä muita piharakennuksia, jotka ovat varastoina ja liitereinä, sekä vanha sauna. Rautatieaseman vieressä oleva vanha makasiini on tyhjillään tai varastona.

Asuinrakennukset, liiterit, varastot ja vanha sauna sijoittuvat junaradan suuntaisesti asemarakennuksen takana lähtevän soratien varrelle. Soratie jatkuu vielä pitkälle junaradan vierellä, mutta maantien sillan kohdalla on asemakokonaisuuteen kuuluva vanha vesitorni. Koko alue on metsän siimeksessä ja puusto koostuu perinteisestä suomalaisesta sekametsäkasvillisuudesta. Seassa on jonkin verran tuomea. Vain asemarakennuksen ja asuinrakennusten reunamilla kasvaa unkarinsyreeniä, pihasyreeniä, orapihlajaa sekä ruusupensaita ja ne ovat villejä ja tiheitä kasvustoja.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, 1998. Liitteissä ratapihaa koskeva inventointikortti.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Haapajärven rautatieaseman viherympäristö**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-19-1

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: puistot

ajotus: ei määritelty

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärven rautatieasema sijaitsee Ylivieska – Iisalmi välisen junaradan varrella, Haapajärven kaupungin keskustan pohjoislaidalla. Aseman lähistö on teollisuusvaltaista. Rautatieradan toisella puolella lastataan puutukkeja.

Kokonaisuuteen kuuluvat asemarakennus, vanha ulkosauna, asemapäällikön rakennus, rautateiden työntekijöiden asunnot, vanhat piharakennukset, tavaramakasiinirakennus, lastauslaituri ja vesitorni sekä aseman vieressä pieni ulkokatos matkustajia varten.

Haapajärven rautatieasema ei ole enää asemakäytössä. Se on ollut yritystiloina ja asuntona. Asemarakennus on suojeltu. Asemapäällikön talo ja rautatieläisten asunnot ovat asuinkäytössä. Alueelta löytyy vielä muita piharakennuksia, jotka ovat varastoina ja liitereinä, sekä vanha sauna. Rautatieaseman vieressä oleva vanha makasiini Asuinrakennukset, liiterit, varastot ja vanha sauna sijoittuvat junaradan suuntaisesti asemarakennuksen takana lähtevän soratien varrelle. Soratie jatkuu vielä pitkälle junaradan vierellä, mutta maantien sillan kohdalla on asemakokonaisuuteen kuuluva vanha vesitorni.

Koko alue on metsän siimeksessä ja puusto koostuu perinteisestä suomalaisesta sekametsäkasvillisuudesta. Seassa on jonkin verran tuomea. Vain asemarakennuksen ja asuinrakennusten reunamilla kasvaa unkarinsyreeniä, pihasyreeniä, orapihlajaa sekä ruusupensaita ja ne ovat villejä ja tiheitä kasvustoja.

historia:

Vuoden 1908 rautatiekomitea otti ohjelmaansa Iisalmi–Ylivieska-rautatien. Seuraavana vuonna eduskunta päätti anoa radan rakentamista. Venäjän keisari ja Suomen suurruhtinas Nikolai II ei kuitenkaan antanut hankkeelle siunaustaan. Muutosten tuulten alettua puhaltaa politiikassa keväällä 1917 aloitettiin ratalinjan koneelliset kenttätutkimukset. P. E. Svinhufvudin johtama Suomen senaatti ei turhia aikaillut, sillä 7.12.1917 – siis vain päivää sen jälkeen, kun senaatin antama Suomen itsenäisyysjulistus oli saanut eduskunnan vahvistuksen – se oikeutti tie- ja vesirakennusten ylläpidon viipymättä käynnistämään rautatien rakennustyöt Iisalmen ja Haapajärven välillä niiltä osin, joilla vaihtoehtoisia linjauksia ei tullut kysymykseen.

Rautatien rakentamisen yhteydessä liikennepaikoille pystytettiin yhteensä 5 asemarakennusta (Runni, Kiuruvesi, Pyhäjärvi, Haapajärvi, Nivala), 13 laituritupaa/pysäkkirakennusta (Ylemmäinen, Kurenpolvi, Ryönänjoki, Niemiskylä, Aittojärvi, Komu, Parkkima, Kuona, Oksava, Karvoskylä, Raudaskylä, Vähäkangas), 1 ravintolarakennus (Ylivieska), 6 tavaramakasiinia (asemat, Honkaranta), 3 veturitallia (Iisalmi, Haapajärvi, Ylivieska), 7 vesitornia (Iisalmi, Kiuruvesi, Pyhäjärvi, Haapajärvi, Nivala, Ylivieska 2), 2 pumppuhuonetta (Nivala, Haapajärvi), 34 asuinrakennusta, 21 saunarakennusta, 34 navettarakennusta, 8 halkovaja- ja aittarakennusta, 7 halkovajaa, 12 talouskellaria sekä 23 käymälää. Lisäksi rakennettiin radan varteen 9 vahtitupaa, jotka käsittivät asuinrakennuksen sekä tarpeelliset ulkokuoneet.

Useimpien rakennusten piirustukset laati arkkitehti Jarl Ungern. Klassismille tyypillisiä piirteitä erottuu selvästi varsinkin komeista kartanomaisista asemarakennuksista sekä suuremmista laiturituvista.

Haapajärven asema-alue on rakennettu 1924. Siihen on kuulunut mansardikattoinen asemarakennus, vesitorni, veturien kääntöline, satulakattoiset rautatieläisten asuinrakennukset ja niiden yhteydessä olleet piharakennukset sekä varastot. Vähän kauempana on ollut entinen Matkustajakoti Asemakulma. Haapajärvi on toiminut Ylivieska – Iisalmi ja Haapajärvi – Jyväskylä ratojen risteyspaikkana ja se on aikoinaan ollut vilkasliikenteinen. Höyryvetureita varastoitettiin aseman alueelle vuodesta 1948 lähtien. Asema-alue kuuluu Haapajärven vanhaan keskustaan. Aikoinaan Haapajärven asema on ollut avara alue. Aseman vieressä on ollut viheralueita, joissa on kasvanut matalampia havupuita ja lehtipuita ryhminä tai yksittäisinä.

Haapajärven veturitalli on purettu. Haapajärven suorakulmainen talli sijaitsi n. 500 m asemarakennukselta länteen, vastakkaisella puolella rataa, ja siihen ajettiin tavallisen vaihteen kautta. Paikalle rakennettiin myöhemmin 20-metrinen kääntölava, joka lienee edelleen käyttökunnossa.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet: Osa 3. 1993. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto julkaisu A:117.

Kirjastovirma. Iisalmi–Ylivieska – Suomen pisin kaupunkirata. Haettu 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/kyosti_kallion_rata

Kuvat:

<http://www.kirjastovirma.net/kuva-arkisto/asiasana/Haapaj%C3%A4rvi?sivu=72>

alueen nimi: **Harjunniemi**
 pääas. kunta: Haapajarvi
 pääas. kylä/k.osa: Haapajarvi
 tyyppi: kyläympäristö
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Harju
 Niemi
 Rantaharju
 Vanha Harju

kuvaus:

Harjunniemi on maisemallisesti upealla paikalla sijaitseva vanha kylänraitti Haapajarven keskustan läheisyydessä Uitonsalmen vastarannalla. Raitti asutuksineen myötäilee kapeaa niemenkärkeä ja sen molemmiin puolin avautuu näkymiä vesistön yli viljelyaukeille. Kokonaisuus on sekä maisemallisesti sekä kyläkuvallisesti todella hieno ja omaleimainen. Harjunniemessä voi edelleen monin paikoin aistia vanhan kylänraitin tunnelmaa.

Raitin varrella on säilynyt paljon vanhaa rakennuskantaa. Ajallisesti hyvin eheänä säilyneen kokonaisuuden muodostaa neljä 1900-luvun vuosisadan vaihteen molemmiin puolin rakennettua maatilan pihapiiriä, Harju, Niemi, Rantaharju sekä Vanha Harju, sekä niiden väliin sijoittuvat pari sodan jälkeistä pihapiiriä.

historia:

Ylipään maisema sai nykyiset muotonsa jääkauden jälkeen 6250 vuotta eKr. kun valtavat hiekkamassat lähtivät virran mukana liikkeelle. Veden pyörteet kaivoivat syvänteitä, jotka näkyvät lampina, kuten Umpilampi, Pakolanlampi ja Himolanlampi, tai kuivilleen jääneenä luhtana. Virralle liian kovat kohdat erottuvat punkaharjumaisina saarekkeina, joiden huiput saattavat nousta pariinkymmeneen metriin vedenpinnasta. Kivikauden vesireitin pohja erottuu koholle jääneistä kivenlohkareista. Vesi kulutti poikki Pitkänkankaan harjumuodostelman Saaren ja Harjunniemen väliltä. Paikalla on nykyisin kaislaa kasvava matalikko. Toista puolta Harjunniemeä vesi syöksyi myös nykyiseen Pukkilahteen. Vuonna 1979 maaperäkartoitusta Haapajarvella suorittamassa olleet topografit kertoivat vedestä ensimmäisenä saareksi nousseen Harjunniemen säilyneen nykyisellään kivisen maaperänsä ansiosta.

lähteet:

Maaselkä 16.7.1986. ; Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Haapajarven jylhin ja kaunein vesistö. Haettu 19.8.2015.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/jylhin_ja_kaunein_vesisto

kohteen nimi: **Harju**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-145-3
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Harju on yksi neljästä Haapajärven maisemallisesti komealle Harjunniemelle sijoittuvista vanhoista maatilan päärakennuksista. Päärakennus on vaakaponttilaudoitettu, satulakattoinen 1900-luvun alun pohjalainen maatilan päärakennus, jossa on T-karmilliset ikkunat alhaalla sekä yhdeksänruutuiset ylhäällä. Kaksikerroksisessa umpikuistissa on kaksi ovea ja kaunis viisikulmainen päätyikkuna. Kuistin ikkunat ovat kuusijakoiset.

Rakennus sijaitsee tien pohjoispuolella. Pihapiiriin liittyy tien toisella puolen riihi sekä pellon keskellä puiden katveessa seisova aitta.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

kohteen nimi: **Niemi**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-3-5
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: ei määritetty
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Niemi on yksi neljästä Haapajärven maisemallisesti komealle Harjunniemelle sijoittuvista vanhoista maatalan päärakennuksista. Päärakennus on vaakaponttilaudoitettu, satulakattoinen 1900-luvun alun pohjalainen maatalan päärakennus, jossa on T-karmilliset ikkunat alhaalla sekä yhdeksänruutuiset ylhäällä. Kaksikerroksisessa umpikuistissa on viisiruutuinen päätyikkuna. Rakennuksen toisessa päädyssä on persoonallinen tasakattoinen laajennusosa.

Rakennus sijaitsee tien pohjoispuolella. Pihapiiriin liittyy sauna, jossa on asuinhuone, kaksi aittaa sekä päärakennuksen kanssa samalla puolella tietä kookas vinkkelinmuotoinen navetta- ja tallirakennus käymälöineen ja latoineen. Tila on ollut suvulla jo 1800-luvulla.

arviointi:

MRKY 15: R, M

kohteen nimi: **Rantaharju**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-3-4
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rantaharju on yksi neljästä Haapajärven maisemallisesti komealle Harjunniemelle riviin sijoittuvista vanhoista maatilan päärakennuksista pihapiireineen. Päärakennus on kapearunkoinen pohjalaistalo, jonka etujulkisivun muodostaa kaksi runkoon liitettyä yhtä korkeaa poikkipäätä niin, että koko rakennuksen pohjamuoto muuntuu neliöksi. Erisuuntaisin vuorauskein laudoitetussa rakennuksessa on T-karmilliset ikkunat profiloituine vuorilautoineen. Vanha paripeiliövi on kaunis säilynyt yksityiskohta.

Rakennus sijaitsee tien pohjoispuolella. Pihapiiriin liittyy aitta ja talousrakennus toisella puolen tietä.

Rantaharju on metsänhoitajan rakennuttama. Hirsiosa on vuodelta 1906 ja lautarakenteinen veranta on lisätty runkoon ennen sotia.

arviointi:

MRKY 15: R, M

kohteen nimi: **Vanha Harju**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-3-52
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vanha Harju on yksi neljästä Haapajärven maisemallisesti komealle Harjunniemelle riviin raitin varteen sijoittuvista vanhoista maatilan päärakennuksista pihapiireineen. Päärakennus on 1800-luvun loppupuolen pohjalaistalo jälleenrakennuskauden asussa. Vaakaponttilaudoitettu talossa on pulpettikattoinen umpikuisti ja ikkunat poikittaisjaotuksella.

Rakennus sijaitsee tien pohjoispuolella. Pihapiiriin liittyy savusauna.

arviointi:

MRKY 15: R, M

alueen nimi: **Kaakilanpuhto**
pääas. kunta: Haapajarvi
pääas. kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: agaarimaisema
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Hovi
Järvelä
Kaakilanpuhto
Kontiola
Uuputaival

kuvaus:

Kaakilanpuhto on arvokas esimerkki Kalajokivarren perinteisestä, vuosisatojen kuluessa muotoutuneesta asutuksesta. Aluekokonaisuuteen kuuluvat Järviuho ja Kontiupuhto sekä tieympäristönä Uuputaival. Alueella on useita komeiden talonpoikaisrakennusten muodostamia pihapiirejä sekä 1900-luvun alussa ja 1900-luvun puolivälin tienoilla rakennettuja rakennuksia.

Maakunnallisesti arvokkaita kohteita ovat talonpoikaista rakentamisperinnettä edustavat Järvelä, Kontio ja Kontiola. Järvipuhdossa sahatyöväen asunnoiksi rakennetuista mökeistä on jäljellä vain yksi.

Kaakilanpuhto kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotettuun maisema-alueeseen Kalajokilaakson kulttuurimaisema.

historia:

Järvipuhto Oksavalla on hyvä tyyppiesimerkki yhden suvun perustamasta puhdosta. Rajaa Kontiopuhdon ja Järvipuhdon välillä oli vielä 1930-luvulla vaikea vetää, mutta nykyään ne tunnetaan eri puhtoina. Järvipuhto yhden suvun maatilojen puhtona on kuitenkin vanhempi, joten ensimmäisenä tarkastelemme Järvipuhdon syntyä.

Fredrik Jaakonaho on Järvelän talon ja Järvipuhdon perustaja. Jaakonahon suvun kantaisänä on pidetty 1734 rippikirjaan merkittyä Johan Johaninpoika Törmälää nykyisen Siiponkosken alueelta. Kahden eri tutkijan mukaan kantaisä on kuitenkin Ruotsin armeijan sotilas Erik Shöber, joka perusti Erkkilän tilan Ylipäässä (nykyinen maatalousoppilaitos). Järvelän talon perustaja Fredrik Jaakonaho oli Siiponkosken Jaakola-nimisen tilan poika.

Hänen jälkeensä 1858 syntyneestä Henrikistä tuli Jaakolan isäntä. He olivat ainoat 1860-luvun pahana nälkäaikana perheen lapsista henkiin jääneistä. Veljesten Fredrikin ja Heikin voimaperäisen maanviljelyksen takana olikin nälkävuosien kokemukset, joista he vanhana usein kertoivat nuoremmille.

Esimerkiksi Jaakolan vanhan Fredrikin pelloksi raivauttama ”Köyhänvainio” on saanut nimensä siitä, että se kuokittiin pelloksi viljapalkalla vuosina 1866–67. Eli talossa oli viljaa kylän köyhille palkkana jaettavaksi, ja ylivuotista viljaa talon aitasta löytyi aina myöhemminkin.

Kun nuorempi veli Heikki oli saanut maakauppaoikeudet 1881 ja oli perustanut Jaakolaan kaupan, vanhempi päätti muuttaa pois tilalta. Hän osti Kuusaankylän vanhimpiin taloihin kuuluvan Kontiolan, jonne perhe muutti asumaan. Kontiolan tilalla oli oma vesimylly samoin kuin kotitilalla Jaakolassa Kortejärven yläpäässä. Myös meijeriliikettä ja kauppaliiikettä Fredrik ryhtyi Kontiolassa pitämään kuten veljensä Jaakolassa.

Kun Fredrik päätti suurtilastaan luopua, myi osan Kontiolan tilasta ja päätti perustaa Järvelän talon, hän oli noin 44-vuotias. Fredrikin rakentama Järvelän tilan ensimmäinen asuinrakennus on edelleen käytössä.

Kontiolan tilan mylly jäi Fredrikin omistukseen, joten Kontiolan sillan korvassa ollut mylly tunnettiin myöhemmin Järvelän myllynä. Mylly oli käytössä vielä 1940-luvulla.

Puhto alkoi kehittyä, kun Fredrik rakensi samaan pihaan toisen asuinrakennuksen. Myöhemmin siihen asettui asumaan 1892 syntynyt poika Fredrik (Rikki).

Järvipuhtoa kasvatti paljon talon työväki, joka sai rakentaa talon maille mökkinsä. Näin sai alkunsa maantien varrella oleva työläisasutus.

lähteet:

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Oksavan Järvipuhto. Haettu: 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/01

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 11.12.2014. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2014

kohteen nimi: **Hovi**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus:
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1930-luku
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Kellari; Leikkimökki; Liiteri-autotalli; Pikkutupa; Puotitalli; Sauna; Vilja-aitta;

lähteet:
Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004

kohteen nimi: **Järvelä**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 6:80
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: Vuosisadan vaihde
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Leikkimökki; Navetta; Nukkuma-aitta ja talli; Talli-puoti;

kuvaus:

Hyvin säilynyt eheä piha, jossa on komea vuosisadan vaihteen asussa oleva päärakennus. Järvelä sijaitsee Järvipuhdossa, Kaakilanpuhdon takana. Järvelä on yksi Oksavan vanhimpia tiloja.

Suojaisaan pihaan kuuluu neliosainen puoji-talli vellikellotorneineen, kookas vanha hirsinen navetta risteyksessä riihi sekä muita vanhoja talousrakennuksia ympäröivillä mailla.

Päärakennus on korkea vaakaponttilaudoitettu, satulakattoinen 1900-luvun alun pohjalainen maatilan päärakennus, jonka tuvassa on yhdeksänruutuiset ja muualla kuusiruutuiset ikkunat. Kaksikerroksisessa umpikuistissa on paripeiliovet ja päädyssä kaunis ristikoitu viisikulmainen päätyikkuna.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht

lähteet:

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004

kohteen nimi: **Kaakilanpuhto**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: useita

kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: asuinrakentaminen

ajotus: 1918-1944

ajoitusselite: vanhimmat 1930-luku

arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Sahatyöväen asunnoiksi rakennetut mökit muodostavat oman kokonaisuutensa Järvipuhdossa. Alue on muodostunut 1900-luvun alussa; vanhimmat jäljellä olevat mökit ovat 1930-luvulta.

Nivalantien vartta molemmin puolin sijaitsevista mökeistä on vielä muutamia tallella. Osa mökeistä on edelleen asuttuja ja osa hyväkuntoisia. Suurin osa rakennuksista on maalattu punamullalla ja nurkkalaudat ja ikkunapielet valkoisiksi. Esimerkki katoamassa olevista työläisten mökkikylistä.

arviointi:

MRKY 15: Ht, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Oksavan Järvipuhto. Haettu: 14.8.2014.

http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/01

kohteen nimi: **Kontiola**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: Nivalantie 679
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Puoti;

kuvaus:

Talousskeskus, jossa on vanha asuinrakennus sekä suora-aukkoisella luhtikäytävällä varustettu luhti.

Kontiola kuuluu Haapajärven vanhimpiin tiloihin. Sukupuhto sijoittuu Nivalantien varteen. Vanhin jäljellä oleva päärakennus sijoittuu tien suuntaisesti. Rehevään puustoiseen pihaan kuuluu myös suora-aukkoisella luhtikäytävällä varustettu luhti. Toisella kantilla on uudistettu käytössä oleva pitkä kahden asunnon asuinrakennus, joka muodostaa nykyisin oman pihansa toiselle puolelle. Uudessa pihassa on neliosainen puoji-talli sekä uusia lautarakenteisia talousrakennuksia.

Päärakennus on satulakattoinen 1900-luvun alun pohjalainen maatilan päärakennus, jossa on kuusiruutuiset ikkunat profiloituin vuorilaudoin. Rakennuksen vuoraus on jaoteltu kauniisti päädyssä porrastettuihin kenttiin. Julkisivua rytmittävät vihreiksi maalatut följarit.

historia:

Haapajärven vanhimpiin taloihin kuuluva Kontion tila on perustettu 1500-luvulla, sillä sakkoluettelossa vuodelta 1559 tilan asukkaana mainitaan Paavo Kontio (Kontiainen). Järvipuhdon yhteydessä mainittiin talon isännäksi Fredrik Jaakonaho, joka myi Kontiolan Juho ja lida Kalliolle vuonna 1909. Kiuruveden Aittojärven kylästä Haapajärvelle muuttanut Robert Hyvönen osti talon Kalliolta joulukuun 29. päivänä vuonna 1915. Hänet voidaan katsoa Kontiopuhdon perustajaksi.

Kontionpuhto sai alkunsa siitä, kun Robert ja Olga Hyvönen muuttivat taloon asumaan ja heidän perheensä ryhtyi perustamaan omia talojaan. Maata oli useammankin talon tarpeisiin. Sukupuhto sai alkunsa, kun Robert myi Kontiolan tilan kahtia pojilleen Paavolle ja Martille, jotka jakoivat tilan kauppakirjalla 12.12.1935. Paavosta tuli Kontiolan isäntä ja Martista Kontion isäntä. Tilojen erottamisen jälkeen Paavon puolen lasikuisti siirrettiin yhteisestä pihasta rakennuksen toiselle puolelle, johon rakennettiin myös ulkorakennukset.

Kun Hyväset muuttivat Kontioon körttiläisyys tuli mukana. Kontiolan talo oli koko Kalajokilaakson heränneiden keskuspaikkana ja toimi yhdyssiteenä Pohjois-Savon ja Keskipohjanmaan heränneiden välillä. Vuorovaikutuksen Savon ja Pohjanmaan välillä kerrotaan olleen vilkasta. Robert Hyvönen järjesti herättäjäjuhlat Kontiolassa samana vuonna 1916, kun hän muutti perheineen Haapajärvelle ja Kontiolan isännäksi.

Hyvösen suku tunnetaan Haapajärvellä konemiehinä. Sitä oli jo Robert Hyvönen, joka osti taloonsa Kalajokilaakson ensimmäisen traktorin. Myös auto on taloon kuulunut lähes alusta asti. Haapajärven kirja kertoo, miten Kontiola oli pitäjän koneellistunein tila 1930-luvun vaihteessa: "Tilalle oli jäänyt vuokra-alueitten itsenäistymisen jälkeenkin peltoa kaikkiaan 55 hehtaaria, joiden lisäksi Kontiolassa oli 10 hehtaaria luonnonniittyä ja 70 hehtaaria metsää. Tilan koneistukseen kuului vuonna 1929 traktori, puimakone, mylly, rivinkylvökone, kolme yhden hevosen niittokoneita, yksi kahden hevosen niittokone, kaksi hevosharavaa, heinänpöyhijä, elonleikkukone, kaksi separaattoria ja turvepehkonrepijä."

arviointi:

MRKY 15: R, H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Oksavan Kontiopuhto. Haettu 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/02; Maaselkä 16.1.1993.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunta, 1998.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004.

kohteen nimi: **Uuputaival**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-6-228
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: liikenne
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: paikallisesti arvokas

kuvaus:

Maisemallisesti omaleimainen kokonaisuus, joka muodostuu peltoaukeasta, järvestä ja sen molemmin puolin näkyvistä useista kymmenistä heinäladoista. Nimi johtuu aukealla olevasta suorasta tiestä, joka talvella oli ummessa tuiskuavan lumen takia. Niinpä matkanteko tällä aukealla oli todella uuvuttavaa.

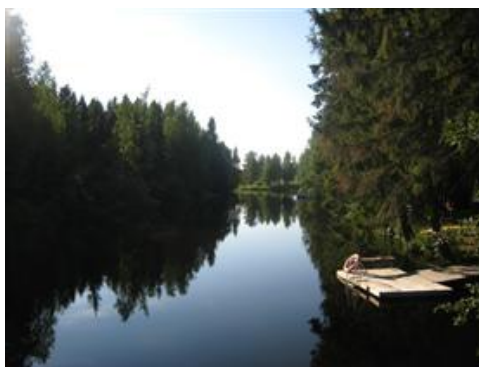
Uuputaival kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristökokonaisuuteen Kaakilanpuhto. Alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotettuun maisema-alueeseen Kalajokilaakson kulttuurimaisema.

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015. Päivitysinventointi. Pohjois-Pohjanmaan maakuntakaavan 2. vaihekaavan selvitys. Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulu, 2015

alueen nimi: **Siiponkoski ja Isosaari**

pääas. kunta: Haapajärvi

pääas. kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: viherympäristö

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Jaakola

Mäkelän aitta

kuvaus:

Siiponkoski ja Isosaari muodostavat maakunnallisesti arvokkaan kokonaisuuden, johon liittyy historiallisia ja maisemallisia arvoja.

Isosaari sijaitsee Kajajoessa Kortejärven eteläpuolella. Isosaaren kohdalla jokiuoma kuroutuu kahdeksi kapeaksi uomaksi. Saaren luoteispuolella on aikanaan virrannut Siiponkoski. Isosaari on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla. Saaren ympäri kiertää luontopolku. Isosaaren kohdalla Kalajoen itärannalla on paljon kulttuurihistoriallisesti arvokasta rakennuskantaa. Vehkapuhto on maakunnallisesti arvokas aluekokonaisuus.

Kohde sijaitsee valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotetulla maisema-alueella Kalajokilaakson kulttuurimaisema.

historia:

Suur-Kalajoen historia kertoo Lauri Vehkalahden perustaneen vuonna 1695 Kuusaan kylään Vehkalahti-nimisen tilan. Asuinpaikkana paikka tunnetaan jo kivikaudelta, joten tilan perustaminen Kalajoen rantatörmälle Muinais-Päijänteeseen lasku-uoman varteen on ollut aivan luonnollista. Vehkapuhtoon kuuluu myös Jaakonahon tila 1770-luvulta, joka sijoittuu aivan Haapajärven kylän rajalle.

Vehkalahden tila on jakautunut moneksi taloksi, joista Mäkelä on lähinnä Kalajokea. Loskun tila ja Seppä ovat Kantatie 87:n molemmin puolin. Loskun tilalla asuu Israel Aholan jälkeläisiä suoraa alenevassa polvessa. Loskun tilan ensimmäinen asuinrakennus on siirretty kantatilan Väskylän paikalta, mutta Loskun vanha päärakennus ei ole sama, vaan se on Kalle ja Irja Vehkalahden mukaan rakennettu paikalle vuonna 1914.

Loskun tila on saanut uuden pihapiirin Arto ja Pirkko Vehkalahden rakentamana. Arto edustaa suvun kantaisästä seitsemättä sukupolvea.

Mäkelän pihapiirissä on vanha aitta, jossa on vuosiluku 1775. Presidentti K. J. Ståhlbergkin kävi aittaa katsomassa vuonna 1947 ja verestämässä samalla nuoruusmuistojaan. Olihan Isosaari Laurikkalan pappilan laidunmaana, joten pappilan pojalle aitta oli tullut lapsuusajalta tutuksi.

Vuosisadan vaihteessa Vehkalahden tilalle muutti asumaan rannikon ruotsalaisalueelta kaksi perhettä Nylundit ja Ävistit. Ville Nylund teki sepäntöitä, joten tila sai nimen Seppä. Ävistin tilan nimeksi tuli Hankala.

Tässä on kerrottu vain neljästä tilasta Mäkelä, Losku, Hankala, Seppä ja Siiponkoski. Saman numeron maalla on

lähinnä työläisasunnoiksi rakennettuja taloja, joilla vanhan tavan mukaan on hauskat nimet kuten Kitka, Ratikka, Häätö, Settilä, Reuhkala, Nurkkala, Laitakangas ja niin edelleen.

Vehkapuhtoon laskettiin kuuluvaksi myös Jaakonahon tilalla oleva Jaakola, jossa kauppias maanviljelijä Heikki Jaakonaho piti kauppaliikettä vuodesta 1881 aina 1940-luvun puoliväliin saakka.

Sepän kohdalla rautatien ylikäytävällä on palvellut pitkään Vehkan pysäkki.

Haapajärveltä on ollut käytettävissä vesivoimaa ja Vehkalahden tila ei tässä asiassa ollut poikkeus. Vanhan perimätiedon mukaan numerolla on ollut ensimmäisenä vesiratasmylly Kalajoessa Siiponkosken koulun tienoilla. Paikalta on löytynyt runsaasti mylynkiviä.

Kolmas mylly Kortejärven yläpäässä on Jaakolan mylly. Se sijaitsi vuonna 1909 uittoyhdistyksen toimesta peratun leveämmän kosken partaalla, Isosaaren kohdalla Tiitonrannan puoleisella rannalla eli nykyisen riippusillan alapuolella. Jaakolan Mylynketo oli nuorille suosittu kokoontumispaikka. Mylly ja mylynketo sijaitsivat paikassa, missä Tiitonrannalle johtava tie tekee rannasta mutkan maantielle päin. Mylynkedolla pidettiin vielä sota-aikana luvattomia tansseja, vaikka myllyrakennus silloin oli jo purettu paikalta pois.

Isosaari on kivikauden maisemaa. Vaikka saaresta ei kiviesineitä ole löydetty, on niitä löytynyt koskien rannoilta.

Isosaaren alapäässä kosken rannalla olevan mylyn paikalla "mylynkedolla" kylän nuoret pitivät aikoinaan tansseja ja piirinyöriäisiä. Tästä eivät tietenkään kylän uskovaiset pitäneet, joten äkkilähtö paikalta taisi tulla usein. Salassa nuorten puuhat eivät pysyneet, koska vettä pitkin ääni kantautui kosken kohinasta huolimatta kauas.

Myllynketo on nykyään hukutettu vesimassojen alle, mutta entinen pappilan navetan paikka saaren korkeimmalla kohdalla on säilynyt. Saarella nimittäin laidunnettiin pappilan lehmiä ja lampaita. Kesänavetta purettiin saaresta pois jo 1930-luvulla.

lähteet:

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Vehkapuhto Siiponkoskella. Haettu: 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/03. Maaselkä 23.1.1993

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 11.12.2014. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2014

kohteen nimi: **Jaakola**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-402-33-24
 kylä/k.osa: Kuusaa
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1809-1863
 ajoituselitte: Päärakennus vuodelta 1900, piharakennukset 1800-luvun alkupuolelta
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Jyväaitta; Mummunkamari; Paja;

kuvaus:

Jokirannassa Kalajoen ja siinä olevien saarien tuntumassa maisemallisesti hienolla paikalla sijaitseva talouskeskus, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta oletettavasti 1800-luvulta, puoji-talli sekä aittojen ja vajojen ryhmä talolle tulevan tien varrella sekä hieman sivummalla jokirannassa. Jaakola on vanha kauppakartano.

Päärakennuksessa on kaarretut räystääsprofiilit, poikkeuksellisen kauniisti koristeltu satulakattoinen kuisti ristikkoiduin yläikkunoin sekä koristeelliset värein korostetut panelivyökykkeet ikkunoiden sekä räystäiden alla.

Lähellä on muissakin taloissa perinteistä maaseudun rakennuskantaa. Liittyy maisemakokonaisuuteen.

historia:

Jaakolan tila liittyy keskeisesti Järvipuhdon ja Kontiopuhdon perustamiseen. Jaakolassa on toiminut kauppa. Tilan katsotaan kuuluvan Vehkapuhtoon.

Fredrik Jaakonaho on Järvelän talon ja Järvipuhdon perustaja. Jaakonahon suvun kantaisänä on pidetty 1734 rippikirjaan merkittyä Johan Johaninpoika Törmälää nykyisen Siiponkosken alueelta. Kahden eri tutkijan mukaan kantaisä on kuitenkin Ruotsin armeijan sotilas Erik Shöber, joka perusti Erkkilän tilan Ylipäässä (nykyinen maatalousoppilaitos). Järvelän talon perustaja Fredrik Jaakonaho oli Siiponkosken Jaakola-nimisen tilan poika.

Hänen jälkeensä 1858 syntyneestä Henrikistä tuli Jaakolan isäntä. He olivat ainoat 1860-luvun pahana nälkäaikana perheen lapsista henkiin jääneistä. Veljesten Fredrikin ja Heikin voimaperäisen maanviljelyksen takana olikin nälkävuosien kokemukset, joista he vanhana usein kertoivat nuoremmille.

Esimerkiksi Jaakolan vanhan Fredrikin pelloksi raivauttama "Köyhänvainio" on saanut nimensä siitä, että se kuokittiin pelloksi viljapalkalla vuosina 1866–67. Eli talossa oli viljaa kylän köyhille palkkana jaettavaksi, ja ylivuotista viljaa talon aitasta löytyi aina myöhemminkin.

arviointi:

MRKY: R, H, M, S

lähteet:

Lähde: Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, 1998

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Oksavan Järvipuhto. Haettu: 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/01

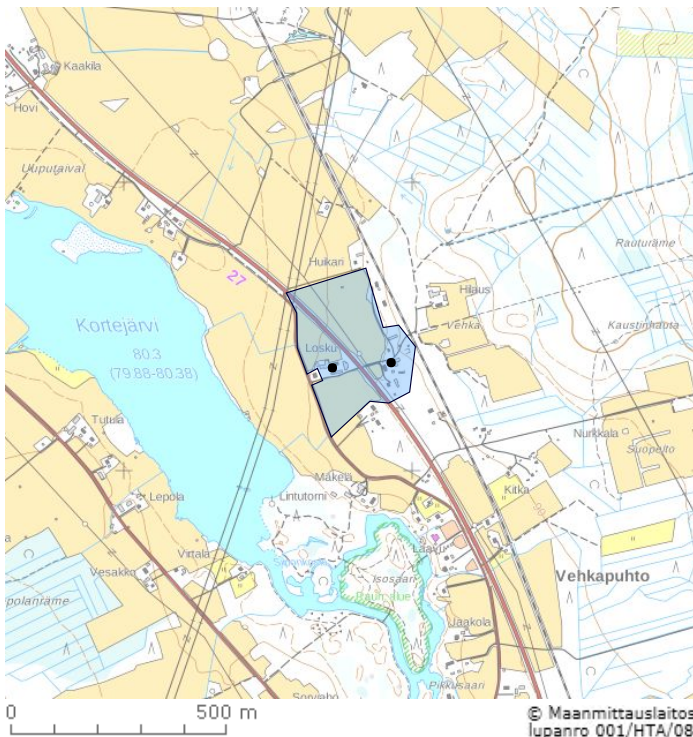

kohteen nimi: **Mäkelän aitta**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 14:79
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1722-1808
ajoitusselite: 1700-luku
arvottaminen: paikallisesti arvokas

historia:

Pihapiirin aitta 1700-luvulta, muutoin pihapiiri uudempaa perua.

alueen nimi: **Vehkapuhto**
 pääas. kunta: Haapajärvi
 pääas. kylä/k.osa: Kuusaa
 tyyppi: agraarimaisema
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

alueen sisältämät kohteet:

Losku
 Seppä

kuvaus:

Vehkapuhto on edustava esimerkki Kalajokivarren vanhasta asutuksesta. Se sijoittuu Kalajokilaakson viljelymaisemaan, lähelle Isosaarta ja Siiponkoskea. Siiponkoskentien varressa sijaitsevat Loskun ja Sepän pihapiirit muodostavat yhdessä arvokkaan ja eheän kokonaisuuden. Historiallisesti katsoen myös arvokas Jaakonahon tila sekä Siiponkosken alue kuuluvat puhtoon.

Vehkapuhto sijaitsee Kalajokilaakson valtakunnallisesti arvokkaaksi ehdotetulla maisema-alueella.

historia:

Suur-Kalajoen historia kertoo Lauri Vehkalahden perustaneen vuonna 1695 Kuusaan kylään Vehkalahti-nimisen tilan. Asuinpaikkana paikka tunnetaan jo kivikaudelta, joten tilan perustaminen Kalajoen rantatörmälle Muinais-Päijänteiden lasku-uoman varteen on ollut aivan luonnollista. Vehkapuhtoon kuuluu myös Jaakonahon tila 1770-luvulta, joka sijoittuu aivan Haapajärven kylän rajalle.

Vehkalahden tila on jakautunut moneksi taloksi, joista Mäkelä on lähinnä Kalajokea. Loskun tila ja Seppä ovat Kantatie 87:n molemmin puolin. Loskun tilalla asuu Israel Aholan jälkeläisiä suoraa alenevassa polvessa. Loskun tilan ensimmäinen asuinrakennus on siirretty kantatilan Väskylän paikalta, mutta Loskun vanha päärakennus ei ole sama, vaan se on Kalle ja Irja Vehkalahden mukaan rakennettu paikalle vuonna 1914.

Loskun tila on saanut uuden pihapiirin Arto ja Pirkko Vehkalahden rakentamana. Arto edustaa suvun kantaisästä seitsemättä sukupolvea.

Mäkelän pihapiirissä on vanha aitta, jossa on vuosiluku 1775. Presidentti K. J. Ståhlbergkin kävi aittaa katsomassa vuonna 1947 ja verestämässä samalla nuoruusmuistojaan. Olihan Isosaari Laurikkalan pappilan laidunmaana, joten pappilan pojalle aitta oli tullut lapsuusajalta tutuksi.

Vuosisadan vaihteessa Vehkalahden tilalle muutti asumaan rannikon ruotsalaisalueelta kaksi perhettä Nylundit ja Ävistit. Ville Nylund teki sepäntöitä, joten tila sai nimen Seppä. Ävistin tilan nimeksi tuli Hankala.

Tässä on kerrottu vain neljästä tilasta Mäkelä, Losku, Hankala, Seppä ja Siiponkoski. Saman numeron maalla on lähinnä työläisasunnoiksi rakennettuja taloja, joilla vanhan tavan mukaan on hauskat nimet kuten Kitka, Ratikka, Häätö, Settilä, Reuhkala, Nurkkala, Laitakangas ja niin edelleen.

Vehkapuhtoon laskettiin kuuluvaksi myös Jaakonahon tilalla oleva Jaakola, jossa kauppias maanviljelijä Heikki Jaakonaho piti kauppaliikettä vuodesta 1881 aina 1940-luvun puoliväliin saakka.

Sepän kohdalla rautatien ylikäytävällä on palvellut pitkään Vehkan pysäkki.

Haapajärveltä on ollut käytettävissä vesivoimaa ja Vehkalahden tila ei tässä asiassa ollut poikkeus. Vanhan perimätiedon mukaan numerolla on ollut ensimmäisenä vesiratasmylly Kalajoessa Siiponkosken koulun tienoilla. Paikalta on löytynyt runsaasti mylynkiviä.

Kolmas mylly Kortejärven yläpäässä on Jaakolan mylly. Se sijaitsi vuonna 1909 uittoyhdistyksen toimesta peratun leveämmän kosken partaalla, Isosaaren kohdalla Tiitonrannan puoleisella rannalla eli nykyisen riippusillan alapuolella. Jaakolan Mylynketo oli nuorille suosittu kokoontumispaikka. Mylly ja mylynketo sijaitsivat paikassa, missä Tiitonrannalle johtava tie tekee rannasta mutkan maantielle päin. Mylynkedolla pidettiin vielä sota-aikana luvattomia tansseja, vaikka myllyrakennus silloin oli jo purettu paikalta pois.

Isosaari on kivikauden maisemaa. Vaikka saaresta ei kiviesineitä ole löydetty, on niitä löytynyt koskien rannoilta.

Isosaaren alapäässä kosken rannalla olevan mylyn paikalla "mylynkedolla" kylän nuoret pitivät aikoinaan tansseja ja piirinpyöriäisiä. Tästä eivät tietenkään kylän uskovaiset pitäneet, joten äkkilähtö paikalta taisi tulla usein. Salassa nuorten puuhat eivät pysyneet, koska vettä pitkin ääni kantautui kosken kohinasta huolimatta kauas.

Mylynketo on nykyään hukutettu vesimassojen alle, mutta entinen pappilan navetan paikka saaren korkeimmalla kohdalla on säilynyt. Saarella nimittäin laidunnettiin pappilan lehmiä ja lampaista. Kesänavetta purettiin saaresta pois jo 1930-luvulla.

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi. Ehdotus valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi 11.12.2014. Pohjois-Pohjanmaan liitto, 2014

kohteen nimi: **Losku**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-266-0
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: 1916
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Vanha koulurakennus;

kuvaus:

Loskun pihapiiri sijoittuu Kalajokilaakson viljelymaisemaan. Neljältä sivulta suljettua pitkänomaista pihaa rajaavat valtatie puolella osittain pölkkyistä muurattu AIV-tornillinen vanha navettarakennus, viljelystien puolella kaksiosainen puoji sekä lautarakenteinen 1920-luvun varastorakennus, lännessä uusi navetta sekä pohjoisessa asuinrakennus.

Rakennus on leveä ja matala satulakattoinen pohjalaistalo, jossa on vuorauksena kapea höylätty vaakaponttilautaa ja kuistina pohjamuodoltaan neliönmallinen umpikuisti. Kuistin sisäänkäynnin yläpuolta kiertää ikkunoissa toistuva pienten ikkunaruutujen rivi. Tyypillisenä piirteenä vuosisadan alun rakennuksille tuvan ikkunat ovat leveämmät yhdeksänruutuiset ja kamarien ikkunat kapeaa ja korkeaa kuusiruutuista mallia.

Loskun naapurissa sijaitsee vanha Sepän pihapiiri. Pihat muodostavat yhdessä eheän puhtokokonaisuuden.

historia:

Siiponkosken ensimmäinen koulu.

Suur-Kalajoen historia kertoo Lauri Vehkalahden perustaneen vuonna 1695 Kuusaan kylään Vehkalahti-nimisen tilan. Asuinpaikkana paikka tunnetaan jo kivikaudelta, joten tilan perustaminen Kalajoen rantatörmälle Muinais-Päijänteiden lasku-uoman varteen on ollut aivan luonnollista. Vehkapuhtoon kuuluu myös Jaakonahon tila 1770-luvulta, joka sijoittuu aivan Haapajärven kylän rajalle.

Vehkalahden tila on jakautunut moneksi taloksi, joista Mäkelä on lähinnä Kalajokea. Loskun tila ja Seppä ovat Kantatie 87:n molemmin puolin. Loskun tilalla asuu Israel Aholan jälkeläisiä suoraa alenevassa polvessa. Loskun tilan ensimmäinen asuinrakennus on siirretty kantatilan Väskylän paikalta, mutta Loskun vanha päärakennus ei ole sama, vaan se on Kalle ja Irja Vehkalahden mukaan rakennettu paikalle vuonna 1914.

Loskun tila on saanut uuden pihapiirin Arto ja Pirkko Vehkalahden rakentamana. Arto edustaa suvun kantaisästä seitsemättä sukupolvea.

arviointi:

MRKY: H, M, S

lähteet:

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Vehkapuhto Siiponkoskella. Haettu: 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/03. Maaselkä 23.1.1993.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004

kohteen nimi: **Seppä**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-402-253-5
 kylä/k.osa: Kuusaa
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1864-1917
 ajoituselite: 1800- ja 1900-lukujen vaihde
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Paja; Pikkupuoli; Puoti; Pärehöylä; Riihi;

kuvaus:

Sepän pihapiiri sijoittuu Kalajokilaakson viljelymaiseman laitamille. Metsän reunalla sijaitsevaa neljältä sivulta suljettua neliönmuotoista pihaa rajaavat valtatie puolella päärakennus, viljelystien puolella kolmiosainen puoji sekä lautarakenteinen vinkkelinmuotoinen navetta sekä etelässä pieni hirsirakenteinen tupa. Metsään sijoittuu hyvin pitkä hirsinen riiheksi kutsuttu rakennus sekä pärehöylä.

Rakennus on suhteiltaan pitkä satulakattoinen pohjalaistalo, jossa julkisivu on kertaustyylien mukaisesti jaoteltu erisuuntaisiin vuorauskeittäin ja kuistina on pohjamuodoltaan neliönmallinen umpikuisti. Tyypillisenä piirteenä vuosisadan alun rakennuksille tuvan ikkunat ovat leveämmät yhdeksänruutuiset ja kamarien ikkunat kapeaa ja korkeaa kuusiruutuista mallia.

Sepän naapurissa sijaitsee vanha Loskun pihapiiri. Pihat muodostavat yhdessä eheän puhtokokonaisuuden.

historia:

Suur-Kalajoen historia kertoo Lauri Vehkalahden perustaneen vuonna 1695 Kuusaan kylään Vehkalahti-nimisen tilan. Asuinpaikkana paikka tunnetaan jo kivikaudelta, joten tilan perustaminen Kalajoen rantatörmälle Muinais-Päijänteen lasku-uoman varteen on ollut aivan luonnollista. Vehkapuhtoon kuuluu myös Jaakonahon tila 1770-luvulta, joka sijoittuu aivan Haapajärven kylän rajalle.

Vehkalahden tila on jakautunut moneksi taloksi, joista Mäkelä on lähinnä Kalajokea. Loskun tila ja Seppä ovat Kantatie 87:n molemmin puolin.

Vuosisadan vaihteessa Vehkalahden tilalle muutti asumaan rannikon ruotsalaisalueelta kaksi perhettä Nylundit ja Ävistit. Ville Nylund teki sepäntöitä, joten tila sai nimen Seppä. Ävistin tilan nimeksi tuli Hankala.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunta, 1998.

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Vehkapuhto Siiponkoskella. Haettu: 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puutoja_kiertamassa/03. Maaselkä 23.1.1993.

kohteen nimi: **Haapajärven asevarikon asunnot**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: useita

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: asuinrakentaminen

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1968

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärven keskustan Karjakujalta poikkeavat hiekkatiet vievät Roikolan rivi- ja kerrostaloalueelle. Alue on erityisen omaleimainen. Rakennukset ovat kaikki tasakattoisia, musta-valko-ruskeiksi maalattuja. Julkisivumateriaalina on pääasiassa käytetty tiiltä, mutta tummaksi maalatun puun ja valkoisen tiilen yhdistelmä tekee alueesta tunnistettavan. Puuta on käytetty kattojen räystäiden- ja sisääntulosyvennyksien verhoilussa sekä ikkunoiden ja ovien puitteissa. Kerrostaloissa on nauhaikkunat. Alueen ulkonäkö on yhtenäinen.

Rakennukset on suunnitellut arkkitehti Risto Kauria. Alue on aikoinaan rakennettu asevarikon henkilökunnalle.

Roikolaan kuuluu kolme rakennustyyppiä: rivitalot, kerrostalot sekä autotalli. Kaksi matalaa rivitaloa rajaavat keskipihaa lounaispuolelta, kaksikerroksiset kerrostalot koillisesta, ja Karjakujan puolella on autotalli. Rakennusten väliin jäävällä keskipihalla kasvaa mäntyjä ja koivuja. Rivitaloihin kuljetaan keskipihan kautta. Rakennuksia ympäröi pensasaitta irrottaen alueen ympäristöstä.

historia:

Haapajärvi julistettiin kauppalaksi uudenvuodenyönä 1967. Haapajärven asevarikko asuntoineen ovat osa Haapajärven teollistamisen historiaa. Aivan 1960-luvun alusta lähtien silloisessa maalaiskunnassa toimi teollistamislautakunta, jonka puheenjohtajana oli diplomi-insinööri Yrjö Liimatainen ja sihteerinä kunnanjohtaja Sulo Hakulinen. Teollistamispolitiikan tärkeimmäksi saavutukseksi voidaan jälkikäteen kirjata Asevarikko 8:n saaminen Haapajärvelle 1965. Asevarikon rakennustyömaa toimi 1960-luvun loppupuolella merkittävänä työllistäjänä Haapajärvellä.

Asevarikko siirrettiin Haapajärvelle 1960-luvun alussa. Puolustusministeriön rakennusosasto palkkasi pääsuunnittelijoiksi arkkitehti Risto Kaurian ja insinööritoimisto Mikko Vahasen. Varikkotoiminta alkoi vuonna 1963.

Valtaosan varikon 1960-luvun alkupuolen keskeisimmistä rakennuksista suunnitteli arkkitehti Risto Kauria. Hänen arkkitehtuurilleen on ominaista rationaalinen suuntaus, jossa suunnitteluan painopiste oli pohjaratkaisuissa ja niiden toimivuudessa. Julkisivujen jäsentely määräytyi pohjaratkaisujen toimivuuden perusteella. Rakennusten ulkoasua ei koristeltu. Tyyli oli pelkistettyä, minimaalista. Sisäänkäynnit toteutettiin vaatimattomine sisäänvetoina.

Haapajärven keskustaan Karjakujalle rakennettiin vuonna 1968 henkilökuntaa varten Risto Kaurian suunnittelemat kolme rivitaloa, kaksi kerrostaloa sekä lämpökeskus.

arviointi:

MRKY 15: R

lähteet:

Kirjastovirma. Nissinen, M. Haapajärvi kauppalaksi 1967. Haettu 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kunnasta_kauppalaksi

Tahkokorpi, Jaana. 2013. Haastattelu 5.7.2013

kohteen nimi: **Haapajärven ensimmäinen sairaala ja kunnanlääkärin talo (Kukkaniemi)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-2-212-3, 69-1-219-3

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: sairaanhoito ja sosiaalihuolto

ajotus: 1918-1944

ajoitusselite: 1926

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Lääkärin talo; Vanha sairaala;

kuvaus:

Haapajärven ensimmäinen sairaala ja lääkärinasunto vuodelta 1926. Rakennuksia yhdisti aikoinaan koivukuja.

Sairaala on tiilikattoinen, vaakalaudoitettu rakennus, jonka keskellä on frontonin korostama pääsisäänkäynti. Kuisti on aumakatonen, ja siihen on tehty myöhemmin koristeelliset kaiteet. Kuistin yläpuolella on kaunis ikkunasommitelma. Lääkärin vastaanotto- ja asuinrakennuksessa on korkea aumakatto, jonka ovenpuoleisella sivulla on poikkipääty. Se alla on lasikuisti. Ikkunat ovat alkuperäiset.

historia:

Kukkaniemen tila sijaitsee keskustan tuntumassa, vanhassa Leppäsen puhdossa. Kukkaniemi on erotettu Leppälän tilasta.

Leppälän kanssa samassa pihassa oleva Purola oli apteekkari Uno Bäckin asuntona ja omistuksessa pitkään. Apteekki toimi silloin ilmeisesti Leppälän puhdon Kukkaniemessä, josta myöhemmin tuli kunnanlääkärin talo. Purolan paikalla on nyt Reino Päckilän rakentamia rivitaloja.

Kukkaniemen omisti vuonna 1902 Pekka Kallunki, joka otti hoidettavakseen Haapajärven ensimmäisen puhelinkeskuksen. Kukkaniemessä aloitteli toimintaansa myös 1902 perustettu Haapajärven Nuorisoseura. Suuremmat näytelmät, muun muassa Tukkijoella, näyteltiin kuitenkin Leppälän "päälleajettavan" navetan vintillä. Kauniston nuorisoseura rakensi toimitalokseen 1907.

Haapajärven ensimmäinen sairaala on rakennettu vuonna 1926.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, T

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, 1993.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusta säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, EMOTR, 1998.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus (Siiponkoski-Oksava-Autioranta-Arvola), Air-Ix suunnittelu Ympäristötaito oy, 2004.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

kohteen nimi: **Haapajärven entinen vanhainkoti, Karjalahden kartano**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-8-801-1

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: sairaanhoito ja sosiaalihuolto

ajotus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Rakennus on puurakenteinen entinen vanhainkoti, jonka vanhin osa on rakennettu 1800-luvun lopulla ja jota on laajennettu vuonna 1928. Karjalahden kartanon rakensi paikallinen kirkonrakentaja Mikko Karjalahti 1860-luvulla omaksi asuinrakennukseksi. Kartanoa laajennettiin 1920-luvulla, ja se on toiminut myös kunnalliskotina ja ekumeenisena keskuksena.

Karjalahden kartano puistoisine pihapiireineen muodostaa näyttävän kokonaisuuden jyrkästi viettävän Paavonlahden rantaan Kalajoen alkutaipaleelle, mistä laaja satakunta kilometriä pitkä jokilaakso viljelysalueamiseksi alkaa ja muuntuu yläjuoksua kohti pienipiirteisemmäksi. Rantatöyräs, jolla Karjalahden kartanokin sijaitsee, on jo merkki maisematyyppin muutoksesta. Paavonlahden ympäristö on Pohjanmaan maaseutumaisemana poikkeuksellinen tyyppi, jossa kumpareinen viljelysmaa vuorottelee petäjäisten metsäsaarekkeiden sekä mutkittelevien, jopa kallioistenkin, jokimaisemien kanssa.

Rakennuksen vanhimman osan perustus on porakivinen, kun taas jatkettu osa on perustettu betonille. Nykyisellään rakennus edustaa tyyppillistä 1920-luvun kunnalliskotia. Kunnalliskoti on peruskorjattu. Vastaavanlaisia symmetrisiä poikkipäädyllisiä kunnalliskoteja on julkisivultaan näin eheänä säilynyt vain Kuusamon Raatesalmessa.

Pihalle johtaa pitkä näyttävä koivukuja. Kunnalliskodin talousrakennuksista on ajopihassa pellon laidalla säilynyt pari 1920-luvun aittaa sekä konesuoja. Alhaalle rantaan viettävän polun varressa on myös huvimaja sekä saunarakennus. Hieman ylempänä töyräällä on mahdollisesti uudempi työntekijöille rakennettu asuntolarakennus.

Karjalahden kartano toimii päiväkotina ja sen pihalla sijaitsee uusi kunnan vanhainkoti sekä palvelutaloja. Karjalahden etupihalle on pystytetty muistomerkki kirkonrakentajien kunniaksi.

historia:

Karjalahdenranta on saanut nimensä Ylipäänjärven rantatörmällä olevasta talosta, joka Haapajärven kotiseutuhistoriaa ajatellen on erittäin merkittävä. Jo vuonna 1610 itsenäiseksi tilaksi muodostettu Karjalahti on Haapajärven vanhimpia taloja. Talon isäntä Mikko Karjalahti (1820–1894) oli paikkakunnan merkkimiehiä. Hän oli Haapajärven vaikuttajia, ökytalon isäntä, rakennusmestari, kirkonrakentaja, kunnallismies ja valtiopäivämies, jonka maine tunnetaan vieläkin. Talon pitoa jatkoi hänen poikansa Juho Karjalahti (1853–1928).

Karjalahden kartano liittyy myös Haapajärven tukinuiton historiaan. Hinkuanjokea käytettiin ensimmäisen kerran puutavaran uittamiseen jo 1800-luvulla, kun Mikko Karjalahti uitti Ylipäähän talonsa rakennustarpeiksi Kainuun sydänmaan komeita honkia. Perimätiedon mukaan hongat ajettiin hevosella Nuottijärveen ja uitto alkoi sieltä.

Juhon aikana oli Karjalahden talossa sen historian suurin karja: 50–60 päätä lehmä. Juho piti myös saha- ja myllylaitosta. Laitos käytti höyryvoimaa. Sillä pyöri kaksi kiviparia ja raamisaha. Syksyllä otettiin laitoksesta voima myös puimakoneeseen. Viljat kuivatettiin ennen puintia kahdessa riihessä, muistelee isännän tuntemaan oppinut Armas Savikko. Juho kyllästyi suuren tilan pitoon, ja niin Karjalahti siirtyi kunnan omistukseen. Juho rakensi vanhuutensa asunnoksi talon Raumankosken partaalle Saareen.

arviointi:

MKRY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto,

Oulu 1993.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012

Maaselkä 6.8.1986.; Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Kivikauden vesireitin alkupää Hinkuanjoki. Haettu 19.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/kivikauden_vesireitin_alku

kohteen nimi: **Haapajärven kasino**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-28-40

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: kulttuuri

ajoitus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Alkuperäisessä asussaan säilynyt tyyppinen tanssilavarakenmus Haaganlammen rannalla maisemallisesti merkittävällä paikalla. Rakennus on Haapajärven kiilojen omistuksessa.

arviointi:

MRKY 15: H, M

kohteen nimi: **Haapajärven kotiseutumuseo**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-19-99

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: kulttuuri

ajoitus: 1722-1808

ajoitusselite: 1755, 1835, 1800-luku, 1950-luku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Museoalue sijaitsee Ouluntien varressa lähellä Haapajärven keskustaa, omakotitalojen ympäröimänä, pisteaidalla aidattuna. Pihan takanurkassa on museonhoitajan omakotitalo ja sisääntulon vieressä pieni, liukuovinen maitolaituri. Takana on mäntymetsää, pihan laidoilla kasvaa suuria mäntyjä, maasto on kangasmetsää, keskipiha on avoin nurmikko. Aitan viereen on kasattu myllynkiviä.

Kaikki rakennukset on siirretty museoalueelle. Vuonna 1969 perustetun museon neliöpihaan on siirretty asuinrakennus 1800-luvulta, näyttävä luhtiaitta vuodelta 1755, hirsinavetta latoineen ja karjakeittiöineen 1900-luvun alusta ja tallirakennus, lisäksi pihapiirissä on savusauna, hirsikäymälä, vilja-aitta, entinen laijajyvämakasiini, tukkikämpä ja uudisrakennus korsu juoksuhautoineen. Rakennukset muodostavat mielenkiintoisen, paikkakunnan rakennusperinnettä kuvaavan kokonaisuuden. Haapajärven kotiseutumuseon omistaa kotiseutuyhdistys Haapajärvi-Seura ry.

historia:

Haapajärven kotiseutumuseo on aloittanut toimintansa 1969. Museorakennukset on siirretty alueelle 1969-1980 eri puolilta Haapajärveä. Lajajyvämakasiini toimi museona vuodesta 1963 lähtien alkuperäisellä paikallaan ja siirrettiin museoalueelle 1969. Alueen reunaan rakennettiin miehistökorsu 1986.

Museoalue on Jalkaväen koulutuskeskus 13:n entistä harjoitusmaastoa, jossa olleen vanhan juoksuhaudan yhteyteen veteraanit rakensivat korsun.

Museoalueen keskipihalta poistettiin kaikki puut kantoineen ja pihapiiri salaojitettiin kesällä 2001. Seuraavana kesänä pihaneliölle perustettiin perinteinen maalaistalon pihanurmikko ja rakennusten ympäriltä on poistettiin lisää puita 2002-2005.

arviointi:

MRKY 15: R, H, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Haapajärven maa- ja metsätalousoppilaitos**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-23-33

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1954

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärven maa- ja metsätalousoppilaitoksen päärakennus sijaitsee Haapajärven keskustan tuntumassa Haapajärven pohjoisrannan viljelymaisemissa. Rakennusta lähestytään pitkää tanhuaa pitkin maatalousoppilaitoksen tilusten läpi.

Rakennus on hahmoltaan jälleenrakennuskaudelle tyypillinen satulakattoinen, kapea ja pitkä koulurakennus. Ajalle ominaiseen tapaan rakennus muodostuu neljästä toisistaan erottuvasta kokonaisuudesta. Persoonallisuutta rakennukselle antavat jyrkein kantikkain pilarein tuetut sisäänkäyntien satulakattoiset katokset sekä eteläpäädyn parvekeuloke.

historia:

Haapajärven maa- ja metsätalousoppilaitoksen koulutila sijaitsee Haapajärven vanhimpien tilojen mailla. Maatalousopetuksen historia Haapajärvellä alkaa Erkkilän ja Eerolan tiloilta. Oulun läänin Talousseura perusti vuonna 1907 Oulun kihlakunnan kiertävän maamieskoulun. Ensimmäinen kahden kuukauden mittainen maatalouskurssi Haapajärvellä pidettiin maalisi-huhtikuussa 1917 Antti ja Kaisa Eerolan omistamalla tilalla.

Erkkilän ja Eerolan tiloilla on asunut edistysmielisiä ja vaikutusvaltaisia isäntiä. Erkkilän isäntä Emil Erkkilä oli vuodesta 1915 lähtien Haapajärven ensimmäisen kunnanvaltuuston pitkäaikainen puheenjohtaja ja Eerolan emäntä Kaisa Eerola aikansa johtavia naisia, joka ansioitui erityisesti osuustoiminnassa.

Erkkilän tilan on perustanut Ruotsin armeijan sotilas Erik Sjöberg 1760-luvulla. Emil Erkkilä ja hänen puolisonsa Fredrika o.s. Tulppo isännöivät tilaa vuodesta 1907 lähtien siihen saakka, kun tila jatkajan puutteessa 1933 joutui kunnan omistukseen. Emil Erkkilän suvun hallussa tila oli ollut vuodesta 1839 lähtien.

Tilan viljelystä kertoo vuonna 1933 ilmestynyt Maatilakirja seuraavaa: "Pinta-ala 180 ha, josta puutarhaa 0,15 ha, peltoa 42 ha, luonnon niittyä 2 ha, laidunta 12 ha, muuta viljelyskelpoista maata metsämaata 15 ha, metsämaata 103,85 ha ja joutomaata 5 hehtaaria. Pellot etelään loivasti viettäviä savimulta- ja suomutamaita. Viljelyskierroja 3: A. kesanto, ruis, juurikasvit ja ohra, 4 heinää, laidun, kaura; B. kesanto, ruis, suvivilja, juurikasvit; C. vapaa viljely. Vuonna 1931 oli 4 ha ruista, 7 ha kauraa, 5 ha ohraa, 0,2 ha hernettä 1,5 ha perunaa, 0,15 ha pellavaa ja hampua, 0,5 ha juurikasveja, 44,65 ha heinää, 4 ha kesantoa ja 5 ha peltolaidunta. Talouskeskus viljelysten keskellä, maantien varrella, Haapajärven rannalla. Kaikki rakennukset puusta. 2-kerroksinen päärakennus (7 huonetta) vuodelta 1901, 33 lehmän navetta rakennettu 1925; siinä on vesijohto (sähköpumppu) ja automaattiset juomakupit. Kotieläimiä: 3 hevosta, 29 lehmää, 2 sonnia, 3 sikaa ja 12 lammasta. Siat maatiaisia. Myydään viljaa, maitoa, kermää, lihaa, teuraskarjaa, perunoita ja rehuviljaa paikkakunnalle, kerma Osuusmeijeri Ahjolle. Hoidettu havumetsä. Miltei koko metsämaa on ojitettu. Keväisin kalastetaan omiksi tarpeiksi. Sähkövalo ja -voima Oy. Vauhdilta. Käyttövoimana myös höyrykone, joka yhteinen toisen talon kanssa. Omistaja kunnallislautakunnan esimies."

Selostuksesta päätellen Erkkilän tila oli Haapajärven suurimpia ja voimakkaimmin viljeltyjä tiloja.

Vuonna 1947 perustettiin Kalajokilaakson Maatalouskoulun kannatusyhdistys. Vakinainen maatalouskoulutus käynnistyi Haapajärvellä 17.1.1949 ja oli yksivuotinen. Ensimmäisen kurssin aloitti 15 poikaa – tytöt tulivat maatalouskouluun vasta 1960-luvulla. Maamieskoulun paikaksi tuli Erkkilän tila Haapajärven keskustassa. Tila oli joutunut Haapajärven kunnan haltuun, ja sitä viljeltiin vuokratilana.

Oppilaitoksen päärakennus valmistui vuonna 1954, ja vuonna 1962 valmistui navetta-sikalayhdistelmä. 1960-luvulla rakennettiin myös konehalli maatalouskoneiden korjausopetusta varten. Vuonna 1963 maamieskoululla

järjestettiin Haapajärven maatalousnäyttely, johon osallistui myös presidenttipari Sylvi ja Urho Kekkonen.

Vuonna 1963 alkaen oppilaitos siirtyi kannatusyhdistykseltä valtiolle. Yksivuotisen maamieskoulun rinnalle käynnistyi v. 1967 kolme lukukautta kestävä jatkettu maamieskoulu. Vuonna 1973 koulun nimeksi vaihdettiin Kalajokilaakson maatalousoppilaitos. Samalla vuosikymmenellä rakennettiin uusi konehalli-metallipaja, oppilasasuntola ja henkilökunnan asuntola. Vuonna 1975 koulutus muuttui kaksivuotiseksi, ja vuonna 1980 aloitettiin ylioppilaspohjainen yksivuotinen maamieskoulu. Tällöin oppilaitoksen nimi muuttui Haapajärven maatalousoppilaitokseksi. 1980-luvulla opiskelijamäärä kipusi parhaimmillaan noin 150:een, kun taas 1990-luvun lopulla määrä on pudonnut puoleen.

Vuonna 1993 nimi jälleen vaihtui: nimeksi tuli Haapajärven maa- ja metsätalousoppilaitos, koska metsätalouden koulutus liitettiin mukaan. Vuonna 1995 maa- ja metsätalousopetus liitettiin kauppaoppilaitoksen kanssa yhteisen nimen alle: syntyi Haapajärven ammatti-instituutti, HAI.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Kirjastovirma. Haapajärven koululaitos. Ammatillinen koulutus. Haettu 12.9.2014.
<http://kirjastovirma.net/koulut/haapajarvi/ammattiopetus>

Maaselkä 17.1.1994.; Kirjastovirma. Erkkilän ja Eerolan tiloilla värikäs ja pitkä historia. Pasi Jaakonaho. Haettu 19.8.2014. http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/erkkilan_ja_eerolan_tilat

kohteen nimi: **Hautaperän tekojärven alue**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus:

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: maarakenteet

ajoitus: ei määritelty

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Hautaperän tekojärven alueella uitettiin ennen tukkeja Lohijoesta Mustolanjärveen. Mahtavan maapadon ja voimalaitospadon avulla nostettu vesi on upottanut kosket ja lammet parinkymmenen metrin syvyisen veden alle. Nykyisin järvi on karu ja aakea metsäjärvi kivikkoisine rantoineen.

Hautaperänjärvi oli valmistuessaan 30. suomalainen tekojärvi. Kokonaisuuteen kuuluu kaksi voimalaitosta, pitkät patovallit sekä täyttökanavat. Massoja siirrettiin noin 1,5 miljoonaa kuutiometriä. Hautaperänjärvi mahdollistaa Kalajoen vesistöalueen 3 000 hehtaarin laajuisen tulva-aran peltomaan suojelun.

Ruuskan tilan päärakennus siirrettiin tekojärven tieltä museoalueelle vuonna 1969.

historia:

Kivikauden vesireitillä Hinkuanjoessa olleet Tervalampi ja Hautalampi muodostuivat laakson pohjalle, jonka Muinais-Päijänteen mahtava virta kulutti parin vuosituhannen aikana vuosina 6250–4200 ennen ajanlaskumme alkua. Tähän laaksoon rakennettiin Hautaperän tekojärvi 1971–1976. Missä aikaisemmin Kalajoen latvavesistöt laskivat komeina kuohuina kohti Pohjanlahtea, on nykyisin hiljaista. Ilman miehitystä toimiva Hinkuan voimalaitos on muuttanut haapajärvisille annetun luonnonvaran sähköksi jo vuosien ajan.

Näillä paikoin uitettiin ennen tukkeja Lohijoesta Mustolanjärveen. Mahtavan maapadon ja voimalaitospadon avulla nostettu vesi on upottanut kosket ja lammet parinkymmenen metrin syvyisen veden alle.

Noin puolen kilometrin päässä Hinkuan voimalaitoksesta ollut Ruuskan tilan päärakennus siirrettiin tekojärven tieltä museoalueelle vuonna 1969, eli pari vuotta ennen kuin järveä ryhdyttiin rakentamaan.

Hautaperän keskusaltaan rakentaminen oli mittava työmaa. Siihen liittyi patotöiden lisäksi täyttökanavien kaivuuta. Massoja siirrettiin noin 1,5 miljoonaa kuutiometriä. Kahden voimalaitoksen, Hinkuan ja Autiorannan rakentaminen työllisti rakennusmiehiä vuosia. Pitkästä rakennusajasta johtuen alkuperäinen kokonaiskustannusarvio 16 miljoonaa ehti nousta 30 miljoonaan markkaan.

Hautaperänjärvi oli valmistuessaan 30. suomalainen tekojärvi. Kooltaan se asettuu 13. sijalle 8 neliökilometrin pinta-aloineen ja 50 miljoonan kuutiometrin tilavuuksineen. Hautaperänjärvi on suunniteltu toteuttamaan usean talousalan tavoitteita.

Hautaperänjärvi mahdollistaa Kalajoen vesistöalueen 3 000 hehtaarin laajuisen tulva-aran peltomaan suojelun.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Maaselkä 5.7.1986.; Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Hautaperän tekojärven alue. Haettu 19.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/hautaperan_alue

kohteen nimi: **Herrala (Siili)**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-11-89
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vuoraamaton 1860-luvun maatilan päärakennus on edustava esimerkki talonpoikaisesta rakentamisperinteestä. Rakennuksessa on pitkänurkat, kaunis kaksiovinen keltamullalla maalattu kuisti sekä kaarrettu räystääprofiili. Ikkunat profiloituine vuorilautoineen ovat todella pinnassa. Osa ullakon ikkunoista näyttää ns. valeikkunoilta. Kerrotaan, että asuinpaikalla on asunut 1540-luvulla Haapajärven ensimmäinen savosta tullut asukas nimeltä Herranen.

historia:

Savolaiset talonpojat löysivät hyviä metsästysmaita, kaskimaita ja hedelmällisiä vesijättömaita käsittävän Haapajärven alueen vasta 1500-luvulla ja asuttivat sen kuningas Kustaa Vaasan luvalla.

Ensimmäiset Haapajärven uudisasukkaat mainitaan vuoden 1543 sakkoluetteloissa. Heistä Paavo Herrainen asettui asumaan Kuonanjoen lasku-uoman varteen Ylipäähän, Pekka Ronkainen nykyiseen keskustaan ja Pekka Tuomaanpoika Rautia Tiitonrannalle.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht, M, S

kohteen nimi: **Hirvipuhto**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-63-24, 63-6
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kauniisti harmaantunut vanha kahden talon ja lukuisten talousrakennusten maatalouskeskus Kuonalla. Uusi maatilan rakennuskanta täydentää luontevasti laidun- ja peltomaiseman keskellä radan läheisyydessä sijaitsevaa puhtokokonaisuutta.

arviointi:

MRKY 15: R, M

kohteen nimi: **Kaunisto**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-401-6-71
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: tapahtumapaikat
 ajoitus: 1918-1944
 ajoitussele: Vanha seurojentalo palanut 1934, uusi ollut rakenteilla 1936 (www.kirjastovirma.net)
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kaunisto on kookas ja näyttävä seurantalo Haapajärven keskustaajamassa. Rakennus sijoittuu puistokadun varteen lähelle Kukkaniemeä. Siinä on konesaumattulla kuparilevyllä päällystetty jyrkkälapeinen satulakatto, pitkä satulakattoinen sisäänkäyntikatos ja toisessa päädyssä poikki päätyaihe. Ikkunat ovat kapeat ja korkeat kuusi-ruutuiset ja katolla kaksi kolmionmuotoista kattoikkunaa. Rakennukseen liittyy 1970-luvun tasakattoinen laajennusosa. Kaunisto on edelleen toiminnassa.

historia:

Haapajärven Nuorisoseura ry perustettiin vuonna 1902 sen ensimmäinen toimitalo Kaunisto valmistui v. 1907. Tulipalo tuhosi kiinteistön 1934. Palon jälkeen palovakuutusrahoilla ja Antti Jaakonahon järjestämän valtakunnallisen keräyksen turvin uusi talo valmistui syksyllä 1936. Talo rakennettiin entiselle paikalle Antti Jaakonahon tekemien luonnospöytäkirjojen mukaan. Se tuli maksamaan 225 000 Smk. Toimitalo Kaunisto myytiin 1965 urheiluseura Haapajärven Kiilat ry:lle, mutta nuorisoseura jätti siihen käyttöoikeuden. Valtion tuen turvin taloa on talkootyönä kunnostettu vuosina 1994–97, ja toiminta urheilu- ja tanssitalona jatkuu.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Haapajärven nuorisoseurat ja toimitalot. Haettu: 14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/historiaa/nuorisoseurat>.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy 2012

kohteen nimi: **Kesolan luhti**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-292-0
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: ei määritetty
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Useasti siirretty luhti on luultavasti peräisin 1700-luvulta. Ennen järven kuivausta pihaan on tultu etelästä luhdin alta.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, 1998

kohteen nimi: **Kumisevan vanha koulu**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-35-12

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1918-1944

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

1935 rakennettu aumakattoinen yksikerroksinen rapattu tiilinen koulurakennus on seudulla poikkeuksellinen. Rakennuksessa on korkeat ja kapeat kahdeksanruutuiset ikkunat ja punainen konesaumapeltikatto.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Leppälä**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-1-4-1
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1850, 1921, 1938
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Leppälän sukutilaan kuulunut pehtooria varten vuonna 1850 rakennettu talo ja samana vuonna pystytetty hirsiaitta.

Sahanjohtaja Uno Leppälä rakensi taloon järvenpuoleisen siipiosan v. 1921. Vuonna 1938 rakennukseen tehtiin toinen kerros ja lasikuisti. Talossa oli kaksi sisäänkäyntiä, toinen talonväkeä ja toinen palveluskuntaa varten. Nyt talo on jaettu neljäksi asuinhuoneistoksi. Ikkunat ovat kauniit ja moniruutuiset, kate tiiltä ja vuoraus vaakalautaa. Pihassa on lisäksi punamullan värinen iso piharakennus, jossa on suuret 9-ruutuiset ikkunat ja keskellä kuisti. Alempana rinteessä oleva hirsiaitta on verhoiltu päreillä 1900-luvun alussa. Leppälän puutarha on hyvin hoidettu ja rantaan johtaa kaunis lehmuskuja. Rannassa kasvaa komea hopeapajurivistö.

arviointi:

MRKY 15: H, M, S

kohteen nimi: Niinikangas
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-54-87
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1945-1974
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Alkuperäisessä asussaan säilynyt karjalaissiirtolaisten asutustila. Alkuperäisessä asussaan oleva satulakattoinen asuinrakennus, sauna ja pihan molemmilla sivuilla olevat talousrakennukset ovat hyväkuntoisia. Kaikki rakennukset on maalattu punaisiksi valkein nurkkalaudoin ja ikkunapieliin. Niinikangas on metsän keskellä kaukana muusta asutuksesta.

historia:

Niinikankaalle rakensi Aukusti Povelainen ensin saunan 1948, sitten asuinrakennuksen, navetan ja liiterin vuonna 1949. Päärakennus on tehty asuntohallituksen tyyppipiirustusten mukaan Niininevan asutusalueen laitamille. Maan omisti osuuskauppa Lokki, mutta vaihtokaupalla se saatiin asutustilallisille jaettavaksi.

arviointi:

MRKY 15: R, S, Ht

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Nokare**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-403-7-113
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1848
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Luhti; Talli;

kuvaus:

Karjalahden peltoaukean laidalla sijaitseva harmaa nurkistaan avoin neliöpiha, joka koostuu luhtiaitasta, tien ja pellon puoleisesta päärakennuksesta, puoji-tallista sekä korkeasta alimmalta kerrokseltaan sementtitiilisestä navetasta.

Pihapiiri on Pohjois-Suomen Syöpäyhdistyksen omistuksessa. Tilasta on naapuriin lohkaistu tontti uudelle asuinrakennukselle.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Pajulan aitat**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-12-58
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1722-1808
ajoitusselite: 1700/1800 -luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Luhti;

kuvaus:

Kuonanjärven takana metsässä sijaitsevaan jälleenrakennuskauden pihaan on tuotu aittoja yhteensä neljä: patsasaitta, luhti, nukkuma-aitta sekä entinen järviuonan aitta.

Pihan päärakennus on ikkunoiltaan kuusiruutuinen rintamamiestaloa pohjaltaan muistuttava peiterimalaudoitettu punamullattu asuintalo. Rakennuksen umpikuistin kate on ajalle tyypilliseen tapaan katon lappesta jatkettu pulpettimainen osa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, 1998.

kohteen nimi: **Pehkonen**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-1-7-11
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: asuinrakentaminen
 ajoitus: 1864-1917
 ajoituslute: 1800-luku, 1910
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus A; Asuinrakennus B;

kuvaus:

Pihapiiri, jossa on kaksi komeaa asuinrakennusta. Toinen asuinrakennuksista on tehty alun perin pappilaksi, toinen on ollut vuokralalla mm. nimismiehellä ja apteekkarilla. Haapajärven ensimmäinen posti on myös toiminut Pehkosessa.

Toinen asuinrakennuksista on tiilikatteinen perinteisen mallinen maalaistalo, jonka ikkunat on vaihdettu suuremmiksi kaksiruutuisiksi. Päädyssä ja keskellä pitkää sivua olevat avokuistit ovat runsaasti ja klassistishenkisesti koristeltuja. Toinen asuinrakennus on rakennettu v. 1910, se on peltikattoinen ja säilyttänyt vanhat ikkunansa. Kuisti on lasiveranta, jonka päätykolmiota on korostettu.

historia:

Pehkonen on Leppälä R:no 6 kantatilan ensimmäinen asuinpaikka. Kaksikerroksinen päärakennus on vuodelta 1916 ja kivistä sekä puusta rakennettu karjarakennus, jossa on 28 lypsylehmän navetta ja kuuden hevosen talli, vuodelta 1890.

Pehkosesta kerrotaan, että se on ollut samalla suvulla yhtäjaksoisesti ainakin 165 vuotta (nyt [1993] noin 230 vuotta). Pehkosesta oli silloin jo erotettu seitsemän tilaa. Tilan koko pinta-ala oli silloin yli 440 ha josta peltoa 25 hehtaaria. Päärakennuksia 30-luvulla oli käytössä kaksi. Erikoisuutena mainitaan, että tilan metsistä oli silloin jo ojitettuna 150 hehtaaria.

"Leppälän maalla" ovat olleet Haapajärven kunnalliselämän kannalta tärkeimmät kokoukset 1880–1900, jolloin Abner Leppälä toimi kunnallislautakunnan esimiehenä ja kuntakirjurina ennen Aate Olkkosta. Kokouksia ja käräjiä on pidetty Pehkosessa.

Erkki Leppälän talo Pehkonen muistetaan vielä vuonna 1915 Haapajärven keskustan viimeisenä kestikievarina.

arviointi:

MRKY 15: R, H, S, T

lähteet:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunta, 1998

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Leppälän puhto keskustassa on vahvistettu asemakaavalla. Haettu 14.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/puhtoja_kiertamassa/06; Maaselkä 13.2.1993

kohteen nimi: **Peltomäki**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 8:
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1809-1863
ajoitusselite: 1800-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Ulkorakennus;

kuvaus:

Kookas tyypillinen maatilan päärakennus on toiminut 1950-luvulla kouluna.

arviointi:

MRKY 15: R, H

lähteet:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusta säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, EMOTR, 1998.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus (Siiponkoski-Oksava-Autioranta-Arvola), Air-Ix suunnittelu Ympäristötaito oy, 2004.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

kohteen nimi: **Rauman kauppakartano**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-237-6

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajotus: 1809-1863

ajoitusselite: 1800-luku

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Makasiini; Meijeri;

kuvaus:

Kylän kauppahistorian kannalta merkittävä kauppatalo makasiineineen sijaitsee maisemallisesti hienossa Saaren ympäristössä Karjalahdenrannalla. Pihapiiri sijaitsee vanhan sillan kupeessa kiinni rannassa ja pihapiiri painuu hieman nykyisen tienpohjan alle. Vastapäisellä rannalla sijaitsee Karjalahden rakentama Saaren tila.

Rakennukset ovat 1800-luvulta. Päärakennuksen komea pitkä pohjalaistalon hahmo ikkunariveineen ei näy tielle, sillä rannalta se piiloutuu puuston taakse. Vinkkelinmuotoon jatkettu näyteikkunallinen kauppaosa on ainut tielle näkyvä kerrostuma kokonaisuudesta.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S

lähteet:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusta säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, EMOTR, 1998.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus (Siiponkoski-Oksava-Autioranta-Arvola), Air-Ix suunnittelu Ympäristötaito oy, 2004.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

Maaselkä 27.8.1986.; Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Kaupan ja liikenteen historiat yhtyvät kivikauden vesireitillä Rauman sillan luona. Haettu 19.8.2014.

http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/kaupan_ja_liikenteen_kulkureitti

kohteen nimi: **Rosenlew yhtiön virkatalo (Järvenpää)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 10:25

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: teollisuus

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: 1928

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Navetta; Sauna;

kuvaus:

Pihapiiri sijaitsee Kalajoen rannassa Siiponkoskentie varrella. Arvokasta mutta pienimittakaavaista 1920-luvun virkataloa korostaa Siiponkoskentieltä johtava pitkä koivukuja.

Asuinrakennus rakennettu on 1928 Rosenlew-yhtiön virkataloksi. Sen on suunnitellut ruotsalainen arkkitehti Berg Porin pääkonttorista. Nykyisen omistajan isä Yrjö Ojanen entinen piirinesimies osti talon eläketaloksi. Päärakennus on saneerattu ennen 1980-lukua ja sen yhteydessä sisätiloihin on rakennettu pesutilat. Rantasauna ja pihavaraston puinen osa on rakennettu yhtä aikaa päärakennuksen kanssa. Tiiliosa on lisätty piharakennukseen 1948.

Rakennus edustaa 1920-luvun virkatalotyyppiä, jollaisia ei ole maaseutuvaltaisella seudulla useita. Rakennuksen sisäänkäyntiä korostaa toisen kerroksen loivakattoinen poikkipääty pilasteriaihein ja alla aumakattoinen avokuisti veistetyin pilarein. Kattomuoto on jyrkkälappeinen satulakatto, jonka päädyissä on kissanpenkin. Ulkorakennukset ovat aumatut.

historia:

Monen Suomeen 1800-luvulla syntyneen saharyityksen takana oli norjalaisomistus, tunnetuimpana Gutzeit-suku. Samaan yrittäjäkaartiin kuului myös Etelä-Norjasta Suomeen saapunut Salvesenien suku, joka kuului neljän vuosikymmenen ajan maamme merkittävimpiin sahateollisuusyrittäjiin.

Salvesenit luopuivat ensimmäisen maailmansodan aikana suomalaisista sahoistaan. Saimaan alueen sahat myytiin vuonna 1916 Ab Kaukas Fabrikille, Jyväskylän saha Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnalle (SOK) sekä Himangan ja Ylivieskan sahat porilaiselle W. Rosenlew & Co:lle.

Salvesenit omistivat metsiä Haapajärvellä ja Pyhäjärvellä, mistä puut uitettiin pitkin Kalajokea Ylivieskaan.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, S, T

lähteet:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusta säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, EMOTR, 1998.

Kirjastovirma. Turunen, H. Sahateollisuuden historiaa Kala- ja Pyhäjokilaaksoissa. Haettu 19.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/sahateollisuus>

kohteen nimi: **Saari**
 kunta: Haapajärvi
 kiinteistötunnus: 69-401-7-88
 kylä/k.osa: Haapajärvi
 tyyppi: maa- ja metsätalous
 ajoitus: 1722-1808
 ajoituselite: 1806/1900
 arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Ulkorakennus;

kuvaus:

Historiallisesti merkittävä Saaren tila sijaitsee Rauman kauppakartanoa vastapäätä Raumansillan kupeessa Saarella maisemallisesti merkittävällä paikalla. Päärakennus on kokenut muutoksia. Siinä on avokuisti ja t-karmilliset ikkunat. Pihaa rajaavat kahdelta sivulta vinkkelinmuotoinen erittäin kookas puoji-talli, navetta ja liiterirakennusten yhdistelmä.

historia:

Saari liittyy kirkonrakentaja Karjalahtien sukuhistoriaan sekä Karjalahden kartanon historiaan. Kirkonrakentaja Mikko Karjalahden poika, rakennusmestari (pykmestari) Juho Karjalahti perusti vanhuuden asuntonsa Raumankosken partaalle kyllästyttyään suuren tilan pitoon. Samalla Karjalahden kartano siirtyi kunnan omistukseen. Juho karjalahti on ollut rakennuttamassa ainakin Nurmeksen ja Peräseinäjoen kirkkoja. Vanhana miehenä Juho asettui aloilleen viljelemään Saaren tilaa.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

Maaselkä 6.8.1986.; Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Kivikauden vesireitin alkupää Hinkuanjoki. Haettu 19.8.2014.
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/kivikauden_vesireitin_alku
http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/kivikauden_vesireitti/kaupan_ja_liikenteen_kulkureitti

kohteen nimi: **Taiteilijakoti Jykelä**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-105-56

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: asuinrakentaminen

ajoitus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Luhtiaitta; Luhtiaitta 2; Savusauna; Vilja-aitta;

kuvaus:

Vanha asuinrakennus, aitta ja kaksi savusaunaa, jotka kaikki on siirretty vuosina 1984-1987 eri paikoista. Pihapiiriin on myöhemmin liitetty useita muita rakennuksia. Päärakennus näkyy järvestä kuivatetulle peltoaukealle. Pihapiiriin johtaa tie tuoreen lehtomaisen koivikon läpi.

Asuinrakennus on rakennettu 1800-luvun loppupuolella Muurasjärvelle, josta se on 1919 siirretty Haapajärven Keskitaloon ja sieltä 1985-87 Jykelään kuivatun Nokkoudenjärven entiselle rannalle. Talon alaosa on lomalaudoitettu ja yläosa vaakalaudoitettu. Ikkunat ovat viisiruutuiset. Keskellä taloa olevassa lasikuistissa on koristeelliset ikkunat ristikkoinen. Vanhempi savusaunoista on tehty 1800-luvulla rakennetusta riihestä Ylipään Kukkulaan. Jykelä on sen kolmas paikka, jonne se siirrettiin 1984. Toinen savusauna on tehty Pyhäjärvellä 1962. Ulkorakennuksen päätyhirsiiin merkittyjen vuosilukujen mukaan se on valmistunut 1870 ruotsinkieliselle Pohjanmaalle.

arviointi:

MRKY 15: H, M

lähteet:

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, 1998.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Uusi Välioja**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-401-15-51
kylä/k.osa: Haapajärvi
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1930
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kaunis talonpoikainen 1930-luvun pihapiiri, jossa on päärakennuksen lisäksi navetta, piha-aitta ja muita talousrakennuksia.

arviointi:

MRKY2015: R,M,S

lähteet:

<http://byheini.blogspot.fi/2014/05/hau-hau-haukkuoja.html> (1.7.2016)

kohteen nimi: **Vitikantien käkikellotalot**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-002-61-3, 69-002-61-4

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: asuinrakentaminen

ajotus: 1975-

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vitikantien ja Ouluntien väliin sijoittuvat kaksi kytkettyjen jyrkkälappeisten pientalojen riviä edustavat 1970-luvun arkkitehtuuria maisemallisesti näyttävänä rakennusryhmänä.

Käkikellotalot ovat 1970-luvulla asuntomessuilla lanseerattu rakennustyyppi, josta tuli yleisempi ja kopioitu malli 1980-luvulla. Vitikantien Käkikellotalot on suunnitellut oululainen arkkitehti Erkki Jokiniemi.

arviointi:

MRKY 15: R, M

lähteet:

Rakennustieto. Lehdistötiedotteet. Haettu 23.9.2014.

https://www.rakennustieto.fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteet1/artikkelit/rakennussanakirja_suomi_englanti_suomi.html.stx

kohteen nimi: **Väliojan kansakoulu**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-15-17

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1954

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Edustava jälleenrakennusajan puukoulu, jota on laajennettu ajan saatossa.

historia:

Väliojan koulupiiri kuului vuoteen 1945 saakka suureen Nokkouden kansakoulupiiriin. Kun syyskuussa 1938 Nokkouden koululla pidettiin kokousta oppivelvollisuuden laiminlyöntien ja kyydityksen järjestämisen tiimoilta, osa vanhemmista esitti toivomuksen koulun avaamisesta Väliojalle. Sota-aika keskeytti hankkeen jatkosuunnittelun.

Sodan jälkeen vuonna 1945 Välioja erotettiin Nokkouden piiristä. Kouluhuoneet vuokrattiin Einari Väliojalta ja opettajaksi saatiin Sirkka Helle Kotkasta. Alakoulua ei sinä syksynä pidetty, mutta yläkouluun ilmoittautui 25 ja jatkokurssille 10 oppilasta.

Uuden koulun rakentaminen aloitettiin Antti Äqvistin Hietakankaan tontille, ja koulu valmistui v. 1954. Kymmenen vuoden kuluttua koulu saatiin muutettua 2-opettajaiseksi. Kun Nokkouden koulu lakkautettiin 1974, siirtyivät sieltä oppilaat Väliojalle.

arviointi:

MRKY2015: R,M

lähteet:

<http://www.kirjastovirma.fi/koulut/haapajarvi/kansakoulut#valioja> (1.7.2016)

kohteen nimi: **Ylipään koulu ja Lemmensilta**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-24-5

kylä/k.osa: Haapajärvi

tyyppi: opetus ja koulutus

ajotus: 1864-1917

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vuonna 1917 kouluhallituksen Sadeniemen kokoelman mallipiirustuksilla n:o 13 rakennettu kansakoulu ja koululle johtava kaarisilta Ylipään vaikuttavissa maisemissa.

Kansallisromanttisia piirteitä sisältävässä koulurakennuksessa on kaksi luokkaa, voimistelusalii, keittola ja opettajainhuone. Siinä on erityisen koristeelliset suuret ikkunat. Keskellä olevan poikkipäädyn molemmiin puolin ovat sisäänkäynnit. Talousrakennus on vuodelta 1953. Vuonna 1984 peruskorjattu koulu sijaitsee kauniilla paikalla Kalajoen uoman ja siinä olevan Ylipään järvilaajentuman rannalla. Koulu on nykyisin yksityiskäytössä. Kesäisin koululla toimii kesäkahvila. Koulun läheisyydessä rinteiden alla on ns. Lemmensilta.

Lemmensilta on 1965 valmistunut kaunis kevyenliikenteen kaarisilta, jonka paikalla on ollut useita paikallisten rakentamia siltoja koululaisille. Nykyisin silta reitteineen toimii virkistyskäytössä.

historia:

Jääkauden jälkeen Keski-Suomeen syntynyt Suur-Päijänne teki vesimassoillaan lasku-uoman luoteeseen noin 6250 eKr. Ylipään kaunis maisema syntyi tässä luonnon myllerryksessä, kun vesi mursi Pitkänkankaan harjumuo-dostelman, kaivoi voimallaan Mustolanjärven ja mahtavilla pyörteillään Lemmensillan alueen kallioiden alapuolella olevat syvänteet. Kahden vuosituhannen ajan Keski-Suomen vedet muotoilivat Ylipään maisemaa päätyäkseen Haapajärven kaupungin alueella lainehtivaan Pohjanlahteen. Suomenselkä nousi vedenjakajaksi, ja Muinais-Päijänne mursi tiensä etelään noin 4200 eKr., jolloin Hinkuanjoki jäi paikalliseksi vesiväyläksi. Kovin varhaisesta vaiheesta asti eli tuhansien vuosien takaa on tietoja olemassa tästä tienoosta.

Ensimmäinen jalankulkusilta Ylipään koulun oppilaille rakennettiin kirkonrakentaja Juho Karjalahden piirustuksilla vuonna 1915. Kevättulvan särkemän sillan paikalle rakennettiin vuonna 1926 kaarisilta. Rakennustyössä mukana ollut kirvesmies Jaakko Harmaala antoi nimen Lemmensilta, sanoi että "Nyt Ylipään ja Karjalahden poikien ei tarte hukkaa riijuureissuilla."

Nykyisen kauniin Lemmensillan Haapajärven kunta rakensi vuonna 1965. Silta onkin tarpeen, sillä vuonna 1975 valmistuneen Hautaperän tekojärven ja Revon Sähkö Oy:n Hinkuan voimalaitoksen juoksutukset pitävät paikalla olevan kosken sulana läpi talven. Koululaisille sillan kautta kulkeminen on ollut tärkeä yhteys joen puolelta toiselle.

Ylipään sillan kautta on vuosikymmenien ajan kulkenut myös vapaa-ajan kävelyreittejä. Lemmensillan seutu on näillä seuduilla niin yleisestä lakeudesta poikkeavaa maisemaltaan. Se muistuttaa pikemminkin keskisuomalaista tai savolaista kylämaisemaa.

historia:

MRKY 15: R, H, M, S, T

lähteet:

Kirjastovirma, Luhtasela, I. Lemmensilta – Ylipään kaunis kaarisilta. Haettu: 14.8.2014.

<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/lemmensilta>; Ilmari Luhtasela, Kalajokilaakso 20.6.2003, s. 5

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Kalakankaan koulu**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-40-15

kylä/k.osa: Kalaja

tyyppi: opetus ja koulutus

ajotus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Kaksi koulurakennusta, joista toinen on tyypillinen hillitty uusklassistinen koulurakennus ja toinen jälleenrakennuskauden mallia.

Vanhempi puoli on rakennettu 1949 ja sen on suunnitellut rakennusmestari M. Metsämäki. Tässä 1½-kerroksisessa koulurakennuksessa on tiilinen satulakatto ja punainen lomalaudoitus. Rakennuksen tyyli on pelkistetyt klassistinen. Vuonna 1956 rakennettu uudempi puoli on tehty kouluhallituksen mallipiirustuksilla Alvar I. Sisäänkäynnin pieni pulpettikatos on rakennettu vuoden 1962 remontin yhteydessä. Koulun tontti on hevostallin käytössä. Uudempaan kouluun on ilmeisesti puhkaistu uusi sisäänkäynti katoksineen 1990-luvun jälkeen.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Kalakankaan nuorisoseuran lava**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-401-54-69

kylä/k.osa: Kalaja

tyyppi: kulttuuri

ajotus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Katoavaa lavatanssikulttuuria edustava pieni ulkolava Kalakankaan tien varressa. Tanssilava on rakennettu 1950-luvun alussa, kun Kalakankaan kylä eli kukoistuskauttaan siirtolaisväen asuttaessa sitä. Lava on perustettu luonnonkiville ja se on kokonaan puurakenteinen. Puisesta keskipilarista lähtevät säteittäin kattokannattajat. Punamullan värinen lava on alaosastaan pystylaudoitettu. Yläosastaan avointa seinää jakavat valkeat runkotolpat.

historia:

Kalakankaan nuorisoseura toimi ilman toimitaloa vuokratiloissa Pienelässä ja Kalakankaan koulutalon valmistuttua v. 1949 se toimi koululla. Seura rakensi Niinikankaasta 1953 vuokratulle tontille näyttämöllä varustetun tanssilavan. Vuonna 1967 lavan pärekaton päälle laitettiin talkootyönä huopakatto. Sittenmin lavan kunto heikkeni, joten tanssien pito loppui 1980-luvulla. Kylätoimikunnan toimesta katon alusrakenteita uusittiin 1996 ja samalla uusittiin huopakate. Käyttö rajoittuu nykyisin Haapajärvi-viikolla heinäkuussa järjestettäviin perinnetansseihin ja kesähäiden tanssipaikkana. Lava on edelleen Kalakankaan nuorisoseuran omistuksessa ja toiminta jatkuu.

arviointi:

MRKY: R, H, S

lähteet:

Kirjastovirma. Jaakonaho, P. Haapajärven nuorisoseurat ja toimitalot. Haettu: 14.8.2014.
<http://www.kirjastovirma.net/haapajarvi/historiaa/nuorisoseurat>.

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Ahjola (Oksavan vanha koulu)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-402-250-11

kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: asuinrakentaminen

ajoitus: 1918-1944

ajoitusselite: 1938

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Pieni yksikerroksinen hillityn klassistinen satulakattoinen koulurakennus, jonka katolla on ikkuna. Oksavan alakoulun pihapiirissä sijaitsevassa Ahjolan päärakennuksessa on koulutoimintaa. Sijaitsee näkyvällä paikalla Oksavan kylän keskustassa.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Aholan paja**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-20-22
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: teollisuus
ajoitus: ei määritetty
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Hirsirunkoinen paja sijaitsee aivan Nivala-Haapajärvi tien läheisyydessä. Sisällä paljon pajan toimintaa liittyvää irtaimistoa muiden muassa alasimia.

arviointi:

MKRY 15: H

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Jokelan koulu**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-12-99
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Tyypillinen hillityn klassistinen symmetrinen koulurakennus Ouluntien varrella peltoaukean laidalla Jokelassa. Rakennuksen sisäänkäyntien katoksissa on päätykolmiot. Tonttia ympäröivät koivut.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

kohteen nimi: **Jämsä**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-250-250
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1618-1721
ajoitusselite: 1700-luvun alku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus; Nukkuma-aitta; Talli;

kuvaus:

Vuosisadan vaihteen tienoon asussa oleva suuri asuinrakennus pihapiireineen Oksavalla kantatien läheisyydessä. Pihapiiriin kuuluu aitta ja pitkä puoji sekä vanha leikkimökki. Kohde on edustava esimerkki talonpoikaisesta rakentamisperinteestä.

Päärakennus on vaakaponttilaudoitettu, satulakattoinen 1900-luvun alun pohjalainen maatalan päärakennus, jossa on T-karmilliset ikkunat profiloiduin vuorilaudoin. Yksikerroksisessa umpikuistissa on paripeiliovet, jonka yllä pieniruutuisten ikkunoiden rivi sekä kaunis ristikoitu viisikulmainen päätyikkuna. Rakennuksen vuoraus on jaoteltu kenttiin.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht, M, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunta, 1998.

Rakennettu ympäristö, kaupunkikuva ja kulttuuriympäristö -selvitys, Arkkitehtitoimisto Pekka Lukkaroinen oy, 2012.

kohteen nimi: **Kopolan koulu**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-7-87
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: opetus ja koulutus
ajoitus: 1918-1944
ajoitusselite: 1936
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vuonna 1936 kouluhallituksen tyyppipiirustusten mukaan rakennettu yksikerroksinen aumakattoinen puurakennus. Koulu sijaitsee tiiviisti rakentunessa vanhassa Kopolan kyläkeskuksessa. Pieni peltoaukea korostaa hillittyä klassistista rakennusta tulotielle. Vastapäätä rakennusta pihan puolella on vanha hyvin säilynyt piha- ja käymälärakennus. Koulun päätykolmiolla varustettu sisäänkäyntikatos on huomattavan siro ja hienostunut. Katolla on puoliympyrän muotoiset ikkunat.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Laitila**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-26-25
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Haapajärvi-Kärsämäki –tien varressa oleva ehyt mökkiläisen pihapiiri, pieni tuvan ja kamarin käsittävä asuintalo ulkorakennuksineen.

Tuvassa on yhä jäljellä leivinuuni ja hella. Asuinrakennus on rakennettu 1800-luvulla ja siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1945. Se on vaakalaudoitettu harjakattoinen rakennus, jossa on pieni kuisti. Ikkunat ovat alkuperäiset kuusiruutuiset. Hirsinen sauna on rakennettu 1946. Ympäriällä rehevä puutarha.

arviointi:

MRKY 15: H, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Myllylän talot (Ent. Myllylän talot ja Viinala)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-402-48-42

kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: asuinrakentaminen

ajoitus: 1809-1863

ajoitusselite: 1821

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus; Liiteri; Navetta; Puoti;

kuvaus:

Perinteisten talonpoikaisrakennusten edustava pihapiiri, jonka muodostavat mäellä kantikkainen kaksi vaaleaksi maalattua asuinrakennusta 1800-luvulta, niiden rinnalla tupa, sekä runsas määrä aittoja ja muita talousrakennuksia pihan laitamilla mäen rinteellä. Vieressä virtaa Kalajoen padottu sivu-uoma.

Metsäisessä rinteessä tien puolella on kaivo sekä maakellari. Päärakennusten kuistit ovat yksikerroksiset umpinaiset ja samaa kapeaa mallia. Molemmissa on viisikulmainen ristikoitu ikkuna oven päällä.

historia:

Tilan päärakennus ja aitta ovat vuodelta 1821.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunta, 1998.

kohteen nimi: **Nurkkala**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-47-13
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: maa- ja metsätalous
ajoitus: 1864-1917
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Puu-uusreneraanssia edustava 1880-luvun maatilan päärakennus Kuusaanjärven rantamilla. Pihapiiriin kuuluu puoji-talli. Rakennukset näkyvät kauas metsän keskellä olevalle peltoaukealle.

Rakennukset ovat kauniisti harmaantuneet. Asuinrakennuksessa on erittäin ulkonevat kaarretut räystäät sekä erisuuntaiset jaotellut vuorauskentät. Puoji-tallissa on myös kauniit pyöreät profiilein porrastetut räystäät.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Olkkolan kyläkirkko**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-4-45
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: uskonnon harjoittaminen
ajoitus: 1945-1974
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

1950-luvun alussa rukoushuoneyhdistyksen rakentama rukoushuone, jonka seurakunta osti vuonna 1960. Samana vuonna toiseen päädyn rakennettiin suippokattoinen kellotorni. Nelisärmäisen kellotornin lappeet ulottuvat sivuilta hyvin alas.

Kirkko tunnetaan myös nimellä Salomonin kappeli pitkäaikaisen suntion mukaan. Tämä pienessä mäntymetsässä hautausmaan keskellä oleva kirkko on esimerkki 1950-luvun rukoushuoneista.

arviointi:

MRKY 15: R, H, M, I

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Pölkkipaja (Kuusisto/Heikkilän paja ja pihapiiri)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-402-20-49

kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: teollisuus

ajotus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Sotien jälkeen pölyistä muurattu paja metsäsaarekkeen laidalla Nivalantien läheisyydessä katsoo kohti Kalajokilaakson viljelysmaisemaa. Pajan yhteyteen liittyy pienimuotoinen sepän pihapiiri, jossa on asuinrakennus ja puolenkymmentä talousrakennusta. Paja sijaitsee muutaman askeleen päässä pihapiiristä lepikössä ja on edelleen hyväkuntoinen.

arviointi:

MRKY 15: R, H, S

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Ristikankaan metsäkämpä**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus: 69-402-4-103

kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: maa- ja metsätalous

ajoitus: 1945-1974

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Metsähallituksen kämpä 1950-luvulta, viimeinen alkuperäisellä paikallaan säilynyt Haapajärvellä. (C)

Lähde: Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Tuomaala**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus:
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1722-1808
ajoitusselite: 1700-luku
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Asuinrakennus;

kuvaus:

Tuomaalan päärakennus on vaakaponttilaudoitettu, satulakattoinen 1900-luvun alun pohjalainen asuinrakennus. Rakennuksen tuvassa on yhdeksän-, muualla kuusiruutuiset kapeat ja korkeat ikkunat profiloituin vuorilaudoin. Yksikerroksisessa umpikuistissa on satulakatto, jonka alla kaunis ristikoitu viisikulmainen päätyikkuna. Julkisivua rytmittävät valkoiseksi maalatut följarit ja lyhyet räystäät on kauniisti porrastettu.

Tuomaalan päärakennus on perimätiedon mukaan rakennettu 1700-luvulla pohjakuvasta päätellen mahdollisesti kanttorilaksi. Rakennus on ollut omistajasuvulla vuodesta 1914 lähtien.

arviointi:

MRKY 15: R, Ht

kohteen nimi: **Viinala**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-45-52
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1864-1917
ajoitusselite: 1800-luvun loppu
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kohteen sisältämät rakennukset: Aitta; Asuinrakennus;

kuvaus:

Viinalan asuinrakennus on perinteinen maatilan kapearunkoinen pitkä päärakennus luultavasti 1920-luvulta. Pihapiiri sijoittuu Arvolan peltoaukealle lähelle Myllylän metsäsaarekkeessa sijaitsevaa pihapiiriä. Viinalan siististi hoidetussa pihassa on päärakennuksen lisäksi lautarakenteinen lato sekä hirsinen aitta. Päärakennuksessa on kuusiruutuiset ikkunat, umpikuisti, vaaaponttivuoraus sekä kissanpenkit räystäiden päädyissä.

arviointi:

MKRY 15: H, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

Kalajokilaakson vanhan rakennuskannan kartoitus, Air-ix 2004. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten säilyttämisprojekti Nivala-Haapajärven seutukunnassa, 1998.

kohteen nimi: **Viitala (Rannan koulu)**

kunta: Haapajärvi

kiinteistötunnus:

kylä/k.osa: Kuusaa

tyyppi: opetus ja koulutus

ajoitus: 1945-1974

ajoitusselite: 1949

arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Vuonna 1949 valmistunut kivirakenteinen kansakoulu, jonka on suunnitellut J. Karvonen. Rakennus erottuu peltojen keskeltä muita korkeampana, vaaleaksi rapattuna rakennuksena, joka hallitsee kyläkuva. Osittain kaksikerroksinen ja aumakattoinen vinkkelinmuotoinen valkoinen koulurakennus on komea ja hallitseva näky maisemassa. Kookas kivirakennus, jossa on sekä jälleenrakennuskauden että klassismin piirteitä, on poikkeuksellinen maaseudun kyläkoulu.

arviointi:

MRKY 15: R, H, Ht, M

lähteet:

Pohjois-Pohjanmaan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet, Osa 3, Pohjois-Pohjanmaan seutukaavaliitto, Oulu 1993.

kohteen nimi: **Yliaho (Nurkkala)**
kunta: Haapajärvi
kiinteistötunnus: 69-402-297-1
kylä/k.osa: Kuusaa
tyyppi: asuinrakentaminen
ajoitus: 1918-1944
arvottaminen: maakunnallisesti arvokas

kuvaus:

Yliaho on poikkeuksellinen, korkea, syvä ja lyhyt 1920-luvun asuinrakennus, jonka hahmo antaa viitteitä kestäkievarista. Rakennus on 2 1/2-kerroksinen ja sen julkisivun sekä ikkunan jaottelussa on jugendin tyylipiirteitä. Yliaho sijaitsee näkyvällä paikalla Oksavalla lähes kiinni Nivalantien varressa. Pihaan liittyy uudempaa maatilan rakennuskantaa ja ympäristössä on muutamia hyvin asunsa säilyttäneitä pieniä mökkejä pihapiireineen.

arviointi:

MRKY 15: R, M